

3
4
5
6
7
8
9
10

1658.

1. Beckman, Johann Volk: De casibus fortuitis.
2. Beckmann, Johann Volk: De evictionsibus.
3. Beckmann, Johann Volk: De libello
4. Beckmann, Johann Volk: De jure belli.
5. Beckman, Johann Volk: De Donatione Constantini M.
ca. C. 14 Distinct. 96.
6. Loebius, Christophorus Heinricus: De regno.
7. Pommerus, Casparus: De legibus.
8. Richter, Christophorus Philippus: De prosepolepsia
circa infligendas pœnas.
9. Richter, Christophorus Philippus: De successione feudi.
10. Richter, Christophorus Philippus: De injuriis
11. Polpincius, Guernerus: Tractatus, quoad principia,
potes communes et proprias, differentias, causas
et symptomata, eundem curacionem, offensus et expen-
~~sa~~ ritus, ventitationi et dilucidationi proponit.

12. Schuidelius, Franciscus: De ratione status. 2
13. Schroeterus, Emeritus Fredericus: De iuris et facti ignorantia. 23
14. Schroeterus, Emeritus Fredericus: De investiturae materia. 2
15. Schroeter, Emeritus Fredericus: De dolo malo. 2
16. Schroeter, Emeritus Fredericus: De sententiis. 2
17. Stranchius, Johannes: Commentariorum ad L. Decretales Austriacae Dissertatio I: de Decretionibus in genere. ad l. 29. C. de pactis
18. Stranchius, Johannes: De acquisitionibus per nos, qui sunt in potestate.
19. Stranchius, Johannes: De resolutione in specie dicta.
20. Stranchius, Johannes: De usurariis.
21. Struve, Georg Adamus: De dolo et culpa a procuratore praestanda.

22^a Struvio, Georg Adamus: De usufructu. 2 Suppl.

23^a Struve, Georg Adamus: De interdicto unde vi,
quatenus usufructuarius in eo restituitur. 2 Suppl.

1688 & 1718.

24. Ungepaier, Praxium: De reconventionibus

25. Ungepaier, Praxium: De compensationibus stricte
docte.

1

13

14

15

16

17

18

19

20

21

1658, 16

322

16

DISPUTATIO INAUGURALIS JURIDICA
DE
SENTENTIIS,

Quam

DIVINA ASPIRANTE GRATIA

Illustrissimo ac Celsissimo Principe ac Domino,

DN. BERNHARDO SENIORE,
Duce Saxoniae, Juliae, Cliviae ac Montium, Landgravio
Thuringiae, Marchione Misniae, Comite in Marca & Ravens-
burg, Dynasta in Ravenstein, &c.

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,

DECRETO ET AUTORITATE

*Magnifici, Nobilissimi atq; Amplissimi Jctorum Ordinis in Illu-
stris LL. Nutrice Salanae*

P R A E S I D E

V I R O

Nobilissimo, Amplissimo, Consultissimo atq; Excellentissimo

DN. ERNESTO FRIDERICO
Schröters / Jcto & Antecessore hic loci longè ce-
leberrimo, Consiliario Saxonico gravissimo, Curiae Provincialis &
Scabinatus Adfessore Spectatissimo, &c. Patrono meo summo, Praeceptore
ac Promotore omni observantiae cultu aetatem devenerando,

P R O

Summis in Utroque JURE Insignibus, Privilegiis ac Honoribus Do-
CTORALIBUS ritè, legitime ac solenniter capeffendis,

Publicae Eruditorum disquisitioni submittit

FRANCISCUS Strps / HERVORDIA WESTPHALUS,

In Auditorio Jctorum

Die Julii, Anno a Caesariae nostrae Urbis Læo. 1658
Horis ante- & pomeridianis.

JENÆ, Typis JOHANNIS NISII.

27.

777

DISPUTATIO IN AMPLIATIONE JURIDICA

SEMIANALIS

DR. RICHARDO SENIORS

Duce ratione, iure, C. de Monum. Landgravo

Thun. de Monum. iure, C. de Monum. Landgravo

RECTOR MAGNIFICENTISSIMO

Magistro Johanne Senio in iure

DR. ERNESTO ERIDERICO

Magistro Johanne Senio in iure

Magistro Johanne Senio in iure

Magistro Johanne Senio in iure

Magistro Johanne Senio in iure

Magistro Johanne Senio in iure

Magistro Johanne Senio in iure

Magistro Johanne Senio in iure

Magistro Johanne Senio in iure

Magistro Johanne Senio in iure

Magistro Johanne Senio in iure

Magistro Johanne Senio in iure

Magistro Johanne Senio in iure

Magistro Johanne Senio in iure

Magistro Johanne Senio in iure

Magistro Johanne Senio in iure

Magistro Johanne Senio in iure

Magistro Johanne Senio in iure

Magistro Johanne Senio in iure

Magistro Johanne Senio in iure

Magistro Johanne Senio in iure

Magistro Johanne Senio in iure

Magistro Johanne Senio in iure

Magistro Johanne Senio in iure

Magistro Johanne Senio in iure

I. N. D. N. 7. C.

Præloquium.

Singulis non esse concedendum quod per magistratum publicè fieri possit, ne occasio sit majoris tumultus faciendi verè & graviter ait *3us Paulus in l. 176. de R. J.* Idcirco judiciorum vigor, jurisque publici tutela videtur in medio constituta, ne quisque sibi ipsi permittere valeat ultionem *l. 14. C. de Judais & Calicol.* unde à veritatis semita haud aberrabimus *Clariss. Dn. Felden in animad. ad Grotium de jur. bell. & pac. lib. 2. c. 3. §. 3.* *judicia naturalia esse & cum Aristot. lib. 1. polit. c. 2.* maximorum bonorum autorem prædicantes eum, qui in civitatem homines collegit, & judicia instituit, his namque si locus relinquitur, in societate humanâ exulare debent bella, quæ ob defectum decem judiciorum ex hypothesis & ex accedenti tolerari possunt. Duo namque *juxta Tullium, quem laudat prælaudatus Grotius dict. tract. c. 2. §. ult.* sunt decertandi genera: unum per disceptationem, alterum per vim, cumque illud proprium sit hominis, hoc belluarum, contendendum est ad posterius, si uti non licet superiore. Sed seculorum malitia uti veritatem religionis corrupit, ita judiciorum sanctitatem fædè fermè deturpavit. Perstrepunt enim judicia lites cornicularum longævitate interdum vivaciores, invasit hoc malum multa tam superiora quam inferiora Germaniæ judicia, nec summum

Imperii tribunal, quod Spiræ Nemetum exercetur ab eo
plane liberum, ubi multæ lites spirare serò exspirare,
Litigatores diu sperare serò adspirare olim dicebantur, ut
adeò *juxta Ulpianum nostrum in l. 4. §. 1. ff. de alienat. jud.
mutand.* verecunda cogitatio ejus, qui lites execratur, mi-
nimè sit vituperanda, quin potius omnibus modis fo-
venda, quippe quod persuasum sit, satis eum lucrari, qui
à lite discesserit, probè perscrutando quid vitii & mali ex
litigiis immineat: rancor sc. animi, inimicitia capitalis,
curæ, labores, vana spes, timor & sexcenta alia quæ liti-
gantes devorare necessum est, non aliter, atque pilulas
Joh. Bodin. de Repub. c. 6. Hujusmodi autem litium negle-
ctus & averfatio cum sæpissimè non possit non cū maxi-
mo rerum dispendio & jactura esse conjunctissima, quip-
pe ratione juris in revel ad rem quo quis gaudet, institu-
tâ actione consequi posset, quod eâ neglectâ improbo
sæpè ac avaro adversario relinquere tenetur, aureum
præsto est sententiarum remedium, quo lites finiri, su-
umque cuique adjudicatum tribui. *arg. l. 1. ff. de re judic.
& effect. sentent.* constat: Cum verò magni res momen-
ti sub sententia latitet, exactius in illam inquirere, ejus-
que modum, qualitates & effectus percipere operæ pre-
tium erit, ordine igitur, quo nihil pulchrius, ut proceda-
mus, nec ullâ implicemur confusione.

THESIS sit I.

Vocabulum sententiæ, ut intermisso ulteriori præ-
loquio, ipsius rei tractationi manum admovea-
mus: à sentiendo, quantum nominis definitio-
nem, quæ, licet rei potior, prius tamen, cum *secun-
dum Gellium lib. 13. Noct. attic. cap. 10.* rerum intelligentia
à ver-

544

à verborum dependeat intellectu, pertractanda venit, deducitur. *Arnol. de Reyger in Exercit. pract. disp. 8. th. 5. Joan. Emeric. à Rosb. in prax. civil. tit. 71. n. 1. Zæf. in comment. ad ff. de re judicat. n. 1.* Uti autem sensus significatio varia, denotat enim (1.) rationem §. 2. *Inst. si quadr. paup. fecis.* (2.) rationis usum sc. iudicium, sic nullum sensum infantis esse dicit *Paulus in l. 32. §. 2. ff. de acqui. vel amit. pos.* furore detentum sensum non habere *Ulp. in l. 22. §. 7. ff. solut. matrim.* & alias sentire non posse *l. 8. §. 2. ff. de opt. legat.* (3.) pro exteriori sumitur sensu brutis quoque quæ etiam sensibilia percipiunt, competente, hinc *Cic. lib. 1. offic.* Bellua quantum sensu movetur, ad id solum quod adest, quodque præsens est, se accommodat: Sic & sentire à quo sententiam genealogiam ac originem suam ducere affirmavimus, totupliciter sumi posse, nemo inficias ibit. Ast ut postrema acceptio hic nihil conferre potest, ita prioribus sententiam, quicquid est, debere, & à sentiendo interiorem sensum iudicium sc. opinionemque respiciente trahi, omnino asserendum videtur.

II. Quam variè verò vox sententiæ rursus sumatur, quo subjicienda ab ambiguitate liberata tutius ac firmitus stare valeant, uti necessario haud intermittendum, sic denotat (1.) nervosam, quæ breviter insigne aliquid ostendit clausulam: ut obsequium amicos, veritas odium parit, (2.) id quod verba sonant: ut cum *Divus Anthon.* in hanc sententiam respondisse dicitur *in l. 7. ff. de restitu. in integr.* (3.) sumitur pro mente, vi, ac potestate legis *l. 17. ff. de legib.* verbisque & scripturæ opponitur *l. 15. §. 3. ff. ad L. Cornel. de fals. l. 22. §. 8. eod. l. 1. §. 11. ad Sctum Turpill.* (4.) pro opinione ac sensus signifi-

ficatione l. 1. ff. qui testam. fac. poss. l. 8. C. eod. l. 32. ff. de
damn. infec. l. 7. §. 2. de supel. legat. l. 1. §. 3. de pact. Wesf.
ad ff. de re judic. n. 3. (5.) pro responsis prudentum, à qui-
bus iudici recedere non licet §. 2. f. de J. N. G. & C. Sic
& senator in Senatu sententiam dicere dicitur l. 12. §. 1.
ff. de Senator. (6.) pro decisione rei litigiosæ, quomodo
& arbiter sententiam ferre dicitur l. 3. pr. l. 19. pr. juncto
arg. l. 1. ff. de recept. qui arbit. recep. l. 2. C. de sentent. &
interlocut. denique (7.) quæ acceptio hic propria, sumi-
tur pro decisione rei litigiosæ à iudice facta l. 3. C. de pe-
dan. judic. l. 29. ff. de minorib. l. 27 ff. de pœnis.

III. Synonyma sententiæ quod attinet, hæc tra-
duntur (1.) Decretum l. 48. ff. de re judicat. l. 1. §. 1. verb.
hæc autem. ff. quod quisque jur. in al. l. 57. ff. de judic. l. 6. C.
de sentent. & interlocut. quanquam aliàs etiam denotet
autoritatem iudicis, quæ causâ cognitâ super eo quod
petitum est, citra absolutionem vel condemnationem
interponi consuevit: ut in alienationibus rerum mino-
rum l. 17. & tot. tit. C. de prad. & reb. alii minor. (2.) ju-
dicis pronuntiatio l. 1. §. ult. ff. ad S. Etum Turpill. (3.) ju-
dicatio l. 3. C. de pedan. judic. (4.) definitio l. 2. C. de tem-
por. & reparat. appel. (5.) definitio plenissima l. 12. C. de
rebus credit. interim postremum, definitivam magis re-
spicere, nullum nobis restat dubium.

IV. Quæri fortè hic non importunè posse viderur,
an in classem prænominatorum, arbitrium, laudum,
compromissum, utpote cum in iure multis locis senten-
tiæ audiant, uti tot. tit. ff. de recept. qui arbit. recep. suffi-
cientissimo comprobato testimonio, recipi possint? Et
cum arbitros in duplici differentia esse constet: alii enim
sunt à iure constituti & ordinati l. 24. verb. officium arbi-
tri

rriff. deposit. l. 2. C. de inoffic. donat. l. 15. ff. de re judic. l. 9. ff. qui satisd. cogun. & dicuntur arbitri juris. Alii à partibus eliguntur, vel ut arbitrentur tantum, seu æstiment l. ult. C. de contrahend. emptio. l. 25. pr. ff. locat. l. 75. l. 76. ff. pro socio, vel arbitrio instar judicis litem decident, de quibus præcipuè in tit. ff. de recept. qui arbit. vel denique, ut sine ullâ formâ judicii amicabiliter litem componant, qui in specie Arbitratores Germ. Scheidsmänner vocantur. Sequitur ultrò, arbitrorum juris, qui verè judices sunt, arbitrium, sententiam propriè dicendum & prioribus annumerandum esse, utpotè cum ab illo etiam, ut alias à sententiâ appellari possit d. l. 9. ff. qui satisd. cogun. A partibus verò electorum, cum hi judices, quos solus privatorum consensus non facit l. 3. C. de j. dict. omn. jud. minimè sint, arbitrium s. laudum nomine sententiæ, nisi impropriè prout in th. 2. accep. 6. traditum fuit, nequaquam venire posse.

V. Res judicata quoque cum admodum conjuncta cum sententia esse appareat, adeò, ut interdum pro eâ, ut in rubrica C. de execut. rei judic. ibi enim executem judicatam idem, quòd in l. 15. pr. ff. de re judicat. ex equi sententiam denotare videtur, sumatur, statuendum, quoties pro sententia usurpatur, fieri impropriè per metonymiam effectus pro causa: Sententia enim est rei judicatæ causa, per quam res controversa redditur definita s. judicata; res judicata autem se instar effectus habet, cum sit lis judicis sententia definita ac decisa, unde vocatur quoque negotium transactum, terminatum, absolutum l. 3. C. d. fruct. & liti expers. absolutum dimissumque judicium d. l. 3. judicatum l. 47. ff. de re judicat. Sententia est judicis pronuntiatio, der rechtliche Ausspruch
die

die Urtheil l. 1. §. ult. ff. ad S. Ctum Tarpill: res judicata da
die Urtheil / nach verlauff 10 Tagen / Krafft rechtens er-
griffen l. 1. ff. d. re judic. cui tamen non obstat, quod an-
te lapsum fatale, statim post judicis prononciationem
res judicata quoque dicatur l. 7. pr. ff. de transact. l. 11. e-
od. l. 40. §. 1. ff. de pact: l. 14. C. d. appellat. & consultat. ali-
ud enim est res judicata simpliciter, & aliud per excellen-
tiam. quando sc. post lapsum 10. dierum Nov. 23. c. 1.
auth. hodie C. d. appellat. & consultat. c. 15. extr. d. sentent.
& re judic. sententia in rem judicatam transiisse dicitur
c. 13. extr. de sentent. & re judicat. transire enim in rem
judicatam ex dict. c. 15. significat in rei judicatæ autori-
tatem transire, rei judicatæ autoritatem habere. l. 2. l. 4.
C. de sentent. & interlocut. vim atq; vigorem rei judicatæ
obtinere l. 6. & 8. C. de execut. rei judic. Magnificus Domi-
nus D. Erasmus Ungepaur Jētus Celebratissimus Facultatis
juridicæ Ordinarius, Præceptor, Fautor, Promotor ac Hospes
æternum devenerandus in prælec. pub. ad Decretal. Tit. d.
sentent. & re judic. Nobiliss. Dn. Hahn in observat. theoret.
pract. ad Wes. d. re judicat. n. 3.

VI. His ita prælibatis gressus dirigendus venit ad
ipsam definitionem realem, quæ tanquam potissima rei
pars, vim ac naturam rei explanans, breviter aptèque
tradita ad meliorem rei cognitionem perducens Ever-
hard. in loc. argum. legat. loc. 3. & 15. definit. ita se habet:
Sententia est decisio rei controversæ, prononciatione
judicis ritè facta. Magnif. Ungepaur in prælec. Decret.
de sentent. & re judic. Consult. Dn. Hahn observat. ad Wes.
de re judicat. n. 3. Et licet hic definitum ratione generis
rationeque objecti, quod lis seu res controversa, cum
transactione & jure jurando litis decisorio conveniat l.
1. ff.

1. ff. l. 19. 24. l. 33. C. d. transact. l. 1. ff. de jurejur. attamen
 formaliter & modo decidendi; transactio enim fit per
 conventionem partium, cum definiatur conventa deci-
 sio dato aliquo, facto vel promisso &c. juramentum per
 invocationem Dei in testem. Sententia autem ejus-
 modi invocationem & conventionem excludens, cum
 judicium reddatur in invitum, per judicis pronuntiati-
 onem l. 1. ff. d. re judic. ab iis differt. *Nobilissimus, Am-
 plissimus, Excellentissimus ac Consultissimus Dn. D. Georgi-
 us Adamus Struve* fctus in hac Salana famigeratissimus
 Præceptor, Fautor ac Patronus atatem observanter suspici-
 endus in Syntag. jurispr. Exercit. 6. th. 53. Exercit. 10. th. 1.

VII. Definitione absolutâ ad divisionem pergi-
 mus: dividitur autem in definitivam: quod verbum, li-
 cet in Pandectis non occurrat, ejus in C. crebrior est u-
 sus l. 3. l. 11. C. d. sentent. & interl. l. 16. C. de judiciis l. 2. C.
 d. sentent. ex brevic. recit. & interlocutoriam rub. C. d.
 sentent. & interloc. l. 9. eod. c. 16. extr. de testib. Arnol. de
 Reyg. in exercit. prac. disp. 8. th. 7. Rosb. in prax. civil. tit.
 71. n. 2. ubi & discrimen inter has sententias expositum
 deprehendes usq; ad n. 16. Divisio autem hæc non est
 vocabuli æquivoci in sua æquivocata, ita *Censentibus*
Zæfio in Comment. ad ff. de re judic. n. 2. & Perez. in C. tit.
d. sentent. & interloc. n. 1. sed generis in proprias suas
 species; Interlocutoria enim æquæ ac definitiva senten-
 tiæ nomine expressè indigitatur l. 39. ff. de minorib. l. ult.
 C. d. sentent. & interloc. *Joachim. Schnob. disp. ad ff. 21.*
th. 2. & definitio in th. proximè antecedenti tradita tam
 illi, quàm huic competit; nec obstat, quod per illam
 controversia in causa principali non decidatur, nam in
 incidenti & emergenti quæstione per judicis pronuncia-

B tio

tionem determinatur, imò aliquando totam principalem controversiam prout ex *th. seq. 10. patet.* perimere valet: negari interim non potest, nomen sententiæ, definitivæ per excellentiam maximè competere. *Nobil. Hahn. in observat. ad Wes. de re judic. n. 4.*

VIII. Definitiva, quæ etiam terminalis dicitur in *l. ult. C. de Compensat.* intentionem iurgiumq; terminans *l. 21. C. d. appel. german. die Endt Urtheil* est: Controversiæ in iudicium deductæ & disceptatæ per pronuntiationem iudicis, absolvendo vel condemnando ritè facta decisio. *l. 8. C. d. execut. rei judic. l. 6. pr. C. d. appellat. l. 3. l. 11. C. d. sentent. & interloc. l. 1. l. 59. ff. d. re judic. Arnol. de Reyg. in Exer. pract. disp. 8. n. 7. Rosb. in pract. civil. tit. 71. n. 2. Zæf. in Comment. ad ff. de re judic. n. 2. Nobil. Dn. Bicc. in aure. jur. civil. sect. 5. th. 146.*

IX. Interlocutoria Germ. *Wey Urtheil* / interlocut. specialiter & propriè (nam interdum & definitivam denotat *l. 32. ff. de pænis l. 11. ff. de except.* & generaliter omnè iudicis pronuntiationem, quam quæ morantem iudicii ordine servato perimit *C. I. A. de re judic. th. 811.*) est pronuntiatio iudicis super aliquo incidenti articulo, vel emergenti quæstione, prolata, causam principalem adhuc pendentem plerumque non finiens. *l. 9. C. de sentent. & interlocut. Gail. 1. obs. 129. n. 2. Rosb. loc. allegat. Zæf. de re judic. n. 2. & 165. Biccus in aurea jur. civil. sect. 5. th. 144. & vi verbi: plerumque: dividitur rursus in simplicem sive meram & vim definitivæ habentem *Gail. 1. obs. 130. n. 1. Rosb. d. l. n. 4. Zæf. d. l. n. 165. Ampli. Bicc. d. loc.**

X. Hæc est, quæ quidem non principaliter ac integrè causam vel negotium principale, sed per consequentiam
tiam

tiam & indirectum definit ac terminat, ut cum, nullâ aliâ sententiâ secutâ, appellationem à definitiva esse desertam, juratum esse non deberi, conventum esse de non petendo, pronunciat. Pertinet etiâ huc illa sententia, quâ judicis officium ob pronunciationem incompetentiæ finitur, & *per l. 39. ff. de minorib. l. 7. ff. de agnos. liber. sententia prejudicialis appellatur. Gail. allegat. obs. n. 6. & 8. Rosb. d. l. n. 6. qui & allegat. Marant. part. 6. de sentent. n. 42. & seqq. Zæf. ad ff. de re judic. n. 166. Bicc. dict. sect. n. 144.*

XII. Tandem à diversis judiciis sententia alia est instantiæ primæ, alia secundæ, alia ulterioris; à diversis objectis, alia civilis, alia criminalis, sic dicitur sententia subjectionis *Gail. 1. obs. 70. n. 28.* desertionis *idem 1. obs. 138. n. 1.* à diversa qualitate & effectu alia dicitur absolutoria, alia condemnatoria *l. 1. ff. de re judic. l. 3. C. de sentent. & interloc. Gail. 1. obs. 113. n. 18. obs. 123. n. 5. Nobiliss. Dn. Struve in Syntagm. jur. feudal. disp. 15. th. 11.* alia confirmatoria, alia reformatoria *Gail. 1. obs. 138. n. 2.* alia privatoria, alia declaratoria. *Ampliss. Struve dict. loc. sic & dicitur sententia revocatoria Gail. 1. obs. 130. n. 8. adjudicatoria Perez. in Erotemat. Instit. §. ult. d. offi. judi. & quæ sunt aliæ ejusmodi sententiarum divisiones, quas passim apud Autores reperire licet.*

XIII. Jam quo ulterius eo quo par est ordine per texere telam liceat, ad tractationem causarum sententiæ & quidem ad efficientem, quæ omnium primo se sistere videtur, transitum facimus. Efficiens autem est, judex competens *l. ult. ff. d. j. diction. l. 6. §. 10. ff. de injust. rupt. l. 28. ff. d. re judic. i. e. qui dijudicandi facultatem habet, de querebus in judicio cognoscit, & controversias sen-*

tentia suâ dirimit *l. 13. §. 2. ff. de recept. q. arbit.* ut autem constet, qui ad id præstandum, & dijudicandi officio fungendū, sint habiles, paucis, quib⁹ in genere facultas hæc denegata, & qui iudicis partibus defungi prohibentur, cum contrariorum eadem disciplina, delineandum erit.

XIV. Prohibentur autem vel ob inhabilitatem generalem vel specialem, ob illam secundum ductum *l. 12. §. 2. ff. de judic.* alii naturâ ut surdus, mutus, perpetuo furiosus, impubes, hi quidem vitio animi, illi corporis impediti, alienâ curâ indigentes ne suis rebus quidem superesse possunt *§. 4. Inst. de Curat. §. 9. J. de inutil. stipul. l. 2. §. 1. l. 40. l. 124. ff. d. R. J.* Quæritur hic, an Cæcus quoq; natura inhabilis ad ferendam sententiam sit, existimandus? Et quanquam hoc affirmandum videatur tum propter *l. 16. §. 5. ff. de postulando* tum propter *l. 1. & 3. C. de sentent. extr. vicul. recit.* attamen cum iudicandi officio fungi posse *in l. 6. ff. de judic.* dicatur, statuendum in causis quæ ocularem inspectionem non requirunt, sententiâ ferre & sic iudicare *Nobiliss. Dn. D. Struve in Syntag. Jurispr. Exerc. 9. th. 10.* aliumque ad sententiam recitandâ vice eius, quod hodiè styli, ut *in th. 37.* infra dicemus, utpote in casu necessitatis, substituere posse. *C. I. A. de rejudic. th. 32.* Furiosus quoque, qui dilucida intervalla habet tempore intermissi furoris, cum ad sanam mentem revera rediit sententiam quin rectè ferat, non dubitatur. Uti minor nondum 18. annos natus non, ita major 18. annis sententiam ferre potest *l. 57. de rejudic.* maximè ubi litigatores gnari ipsius ætatis in eum consenserunt *d. l. 57. c. 41. x. de offic. & potest. jud. delegat.*

XV. Alii lege *d. l. 12. §. 2. ff. de judic.* ut infames *l. unie.*

*unic. C. de infamibus arg. l. 38. C. de decur. l. 2. ff. de adfes.
 for. c. 87. de R. J. in 6. c. infames. 3. quest. 7. cum enim ju-
 dex sit, qui jus habet de causis litigantium, secundum
 leges cognoscendi & judicandi, oportet eum non esse
 suspectum, sed bonum & innocentem, quisquis enim e-
 jusmodi censuram ei concedat, quem scelus & vitæ tur-
 pitude inquinavit, hinc removenur à senatu moti l. 12.
 §. 2. ff. de judic. ii sc. qui ob turpitudinem moti l. 2. ff. de
 senator. nec restituti dict. l. 2. Rei criminis postulati arg.
 l. unic. C. de reis postulat. nisi tempus condemnationis,
 causâ manente indecisâ citra culpam accusati elapsam
 sit l. 7. ff. de muner. & honor. l. 3. §. 1. de decur. Hæretici
 qui revera tales *auth. credentes C. de heret. & manich.* De
 excommunicato distingvendum, aut publicè excom-
 municationis vinculo fuit innodatus, & sententiam fer-
 re nequit c. 24. x. de sentent. & re jud. c. 27. c. 24. quest. 1.
 aut minore excommunicatione ligatus, & ea, quæ ratio-
 ne jurisdictionis competunt, exercere potest, c. 10. x. de
 cleric. excomm. Magnif. Dn. D. Ungepaar in prælect. ad De-
 cretal. tit. de sentent. & re judic.*

XVI. Legum imperitos, cum in *Novel. 82. princ.*
 tales qui ex se quid justum, quidque agendum, nec ali-
 unde dijudicandi honestatem emendicare necesse ha-
 bent, requirantur, prohibitos quoque esse quis dubita-
 bit? maximè cum sententia secundum leges ferenda sit.
 Distinguunt autem quidam inter judicem majorè, qui
 habet assessorè, & minorè *Zæf. ad ff. de judic. n. 25.* Permit-
 titur tamè imperitis illarum causarum cognitio & diju-
 dicatio, quarum peritiam habent l. 6. C. de j. dict. omni.
 jud. l. 17. C. de judic. ibi militibus de re militari jus dicere
 permittitur *Zæf. d. loc.*

XVII. Moribus denique prohibentur alii ut ser-
vi & mulieres, *sepius allegat. l. 12. §. 2. ff. de judic. l. 2. ff.*
de R. J. illi cum j. civil. pro nullis habeantur *32. de R. J.*
interim tamen quicquid servus, qui liber vulgò reputa-
tur, ad juris dicendi munus evectus, quamdiu latuit in
officio edixit, atque decrevit, ratum ac firmum erit *h.*
Barbar. 3. ff. de offic. Prator. arg. l. §. 3. de testament. ne
videlicet cum summo damno litigantium, omnia alias
benè gesta, ob incognitam sc. latentem inhabilitatem
irrita sint, maximè cum defectum personæ publica au-
toritas supplere valeat *d. l. versic. cum etiam posuit popu-*
lus: l. 2. C. de sentent. & interlocut. hinc Dd. colligunt
gesta à magistratu falso, qui publicè pro vero reputatus
fuit, rata ac firma esse. *Nobiliss. Dn. D. Struve in Syn-*
tag. jurispr. Exercit. 4. th. 24. Foeminae quoque ubi ejus-
modi consuetudo, quæ pro lege servatur, obtinet *C. 4. x.*
de arbitr. vel jurisdictio jure hæreditario in eam devol-
vitur, uti multis locis fieri consuevit, dijudicandi mune-
re ritè fungi valent. Atque hæc de generali inhabilitate
notasse sufficiat.

XIIX. Ob specialem inhabilitatem prohibentur
Suspecti. Causæ autem suspicionis cum sint variæ & mul-
tiplices, adeò ut Marant: *part. 6. de appellat.* quadragin-
ta recenscat, unam atque alteram saltem notabimus: est
autem talis, si utilitas ex causâ decidenda ad judicem per-
tingere possit *l. 17. ff. de judic. l. unic. C. ne qs. in sua caus.*
judic. si iudex inimicus fuerit *l. 9. ff. de liber. caus.* aut ami-
cus *l. 10. ff. de j. dict. l. 47. ff. de judic.* Si ob fordes fuerit
corruptus *Gail. 1. obs. 33. n. 9.* ob has autem & similes
causas non solum delegatus, sed & ordinarius recusari
potest. *l. 10. ff. d. j. dic. l. 4. c. d. jurisdict. omn. jud. c. 61. x.*
de

*de appellat. c. 4. extr. de foro competent. c. 39. extr. de pō-
dest. & offic. jud. deleg. allegatio verò causæ suspicionis an-
te litem contestatum fieri debet l. 4. c. de j. dict. omn. l.
10. c. de judic. nisi forte nova emerferit causa, quæ antea
nulla erat, vel incomperta latebat, tunc enim in quacun-
que parte litis opponi potest. l. 16. ff. de judic. c. 4. extr.
de except.*

XIX. Et cum ita, qui sententias ferre nequeant, bre-
viter perlustravimus, restat, qui ergò pronuntiatione suâ
ambigua causarum fata dirimere, terminalique lites so-
pire valeant paucis adjiciamus; Hoc autem commodè
sine implicatione objecti sententiarum, quod res quæ
indisceptationem judicialem cadunt, repræsentant *We-
senb. in Parat. de re judicat. n. 6.* absolvi posse non vida-
tur, cum non quælibet causa à quodlibet iudice dijudi-
cati possit *Zæf. ad ff. de re judic.* hinc ratione diversa-
rum causarum, de quibus lis esse potest, hoc expedien-
dum erit.

XX. Verum enim verò quoniam coeptum hoc,
si ratione singularum controversiarum, quæ primò vel
civiles & privatæ, vel criminales & publicæ iudicum cō-
petentium enarratio instituenda esset, nimium excre-
sceret, notasse sufficiat, in illis dijudicationem competi-
isse magistratibus, qui erant publicæ personæ ad dijudi-
candum de causis civilibus & privatis publicè constitu-
tæ, quibus jus hoc tacitè & generaliter vi mandati offi-
cii seu jure magistratus competiit *l. 1. ff. de offic. ejus cui
mand. & vel ipsi hoc munere defungi, vel aliis hujus cu-
ram concedere ac mandare poterant d. l. n. ff. de offic.
ejus* hi autem quibus demandabatur ejusmodi potestas,
non propterea nanciscebantur jurisdictionem propri-
am,

am, sed ejus qui mandarat jurisdictione utebantur, ejus-
que vice ac partibus fungebantur *l. 1. §. 1. l. 3. ff. de offic.
ejus. l. 5. §. 3. ff. de administ. tutor.* unde ab eorum pronun-
ciatione & sententia non appellatur mandans, sed is
qui mandante est superior *l. 1. §. 1. ff. quis à quo appell. &*
hæ causæ ordinariæ jurisdictionis dicebantur. Erant
autem & causæ quædam jurisdictionis extraordinariæ
seu adventitiæ, quarum dijudicandarum potestas nemi-
ni competebat, nisi cui specialiter, nominatim, i. e. per
se & in individuo lege vel Scto vel constitutione tribu-
ta erat, eaque propter nec aliis rursus mandari poterat
l. 1. ff. de offic. ejus cwi.

XXI. Publicorum autem & criminalium nego-
tiorum cognitio & dijudicatio quæ merum imperium
dicitur, & in *l. 3. ff. de jurisd.* ab Ulpiano: quod sit pote-
stas gladii ad animadvertendum in facinorosos, ubi
animadversio præsupponit cognitionem & sententiæ
pronunciationem *Nobiliss. D. Struve in Syntag. Jurispr.
Exercit. 4. th. 73.* definitur, initio in repub. Roman. pe-
nes Reges & magistratus ab illis constitutos fuit. *dict.
exercit. th. 74.* Postea post regifugium, licet summum
imperium Consulibus delatum fuerit, eis tamen in ca-
put civis Romani animadvertere jus non fuit, sed illud
jus Populus sibi reservavit, quod deinde Principes sunt
secuti *d. Exercit. th. 10. 50. & 74.* indeque merum impe-
rium s. ejus exercitium non nisi illis competebat, qui-
bus specialiter lege, vel Scto vel constitutione Princi-
pum, tributum erat *l. 1. ff. de offic. ejus* indeque nec man-
dari poterat. *d. l. 1. pr. & §. 1.* nisi justa absentia causa *d.
l. 1.* vel de jure novissimo infirmitate vel morbo inter-
veniente *P. H. D. artic. 2. ibi: Aus Schwachheit des
Leis*

Leibes : nam de jure civili olim non excusabat. l. 2. §. 7. ff. de vacat. & excusat. muner.

XXII. Hodiernum verò Magistratibus pro ratione concessæ jurisdictionis, quæ in superiorem, *Obergerichte/ Halsgerichte/ Erbgerichte/ Peinlichgerichte* & inferiorem, *Untergerecht/ Niedergericht* dispesci consuevit. *Ampliss. D. Hahn. in observat. ad Wes. de jurid. n. 8.* quid autem harum nomine veniat, id non tam desumi debet ex jure Romano, quam usu singularum Rerump. causarum tam civilium quam criminalium cognitio & adjudicatio competit, non tamen jure magistratus, sed ut olim ex speciali concessione proindeque nec hodie mandari potest. *Ampliss. D. Struve dict. Exercit. th. 80.* ejus enim cui specialiter id concessum fuit, persona, industria, ac fides probata censetur ideoque ab electâ personâ, nisi vel necessariâ absentia vel infirmitate inhibeatur, sunt expedienda. l. 1. vers. non aliter. ff. de offic. ejus. P. H. D. artic. allegat.

XXIII. Visis quasi per transfennam iis, qui controversias civiles & criminales sententiâ suâ dirimere valent, antequam hinc abeamus, cui in causis feudalibus & Ecclesiasticis, utpotè quæ peculiare requirere iudices videntur, jus ferendi sententiam competat, breviter perlustrare, haud abs re esse putamus. Controversia igitur decidenda feudalibus concernit aut feudum regale, & de illo, si est controversia inter dominum & Vasallum, ut inter Imperatorem & imperii vasallum competit adjudicatio secundum communem sententiam Patribus Curia propter textus generalitatem 2. feud. ss. vers. præterea. quanquam quidam ex A. B. tit. 5. §. final. hic iudicem constituent. tamen cum constitutio illa

C

huic

huic singulari juri feudali non expressè deroget, nec correctio præsumenda sit, horum sententia amplectenda haud venit, uti nec illorum, qui Consiliariis hoc jus ferendæ sententiæ assignant. *Consult. D. Struve in Syn- tag. J. feud. exerc. ult. th. 6.* aut inter duos imperii vassallos & hoc jus definitivam ferre soli Imperatori competit. *Ordinat. Cameral. part. 2. tit. 7.* ubi dicitur: Ob auch Sachen vorfielen / Fürstenthumb / Herzogthumb / Graffschafft ꝛc. belangend / so vom Reich zu Lehen rühren / so ein nem Theile gänzlich oder endlich abgesprochen werden sollen / derselbigen Erkänntnis / wollen wir der Keyserlichen Majestät / oder ihrer Liebden. und Keyserlichen Majestät Abwesen / Uns als Römischen König vorbehalten haben *d. exerc. th. 5. Benedikt. Carpz. in Synop. j. feudal. disp. ult. th. 3.*

XXIV. Aut concernit feudum non regale, & rursum controversia decidenda suboritur est inter dominum & vassallum, & competit adjudicatio paribus curiæ *2. feud. 16. 39. §. si inter & 55. vers. si vero inter.* vel inter duos vassallos, & dominus, adhibitis paribus curiæ litem terminabit *2. feud. 55. §. 2. vers. præter. 2. feud. 15. vers. illud.* Deficiente autem iudice feudali, ordinario loci erit locus. *Benedikt. Carpz. d. disp. th. 15. Consult. D. Struv. d. Exercit. th. 7.*

XXV. Causas Ecclesiasticas quod attinet, earum cognitionem & adjudicationem Pontifex Romanus sibi arrogat *c. ult. extr. de for. comper. c. cuncta 18. c. aliorum 14. C. per principalem ult. caus. 9. quest. 3.* neminique jus tale nisi clericis seu personis Ecclesiasticis concedit *c. 2. & 3. extr. de judic.* ut de causis clericorum tam civilibus quàm criminalibus soli judicent *c. 1. 2. 3. 5. 6. 8. & omnibus sermè insequentibus capit. caus. 11. quest. 1.* adeò ut si cle-

clericus clericum accusans civilem iudicem adierit, anathema sit *c. 10. eod.* imò non potest clericus huic beneficio renunciare, & in laicum iudicem consentire etiam accedente iuramento *c. 12. ext. de foro compet.* ex additâ ibi ratione, quod hoc beneficium non sit personale, cui renunciari potest, sed toti Collegio Ecclesiastico sit publicè indultum, cui privatorum pacto derogari non possit: quæ ratio tamen usquequaque expedita non videtur, licet enim privilegium hocce datum sit non individuo huic aut illi, sed ipsi ordini, non tamen ut universo, sed ut singulis, ideoque clericus jurisdictioni alienæ se submittentem de jure suo proprio detrahere, non de jure publico, non secus ac quivis alius, qui se submittit jurisdictioni iudicis non sui firmiter concludit *Magnificus, Amplissimus, Nobilissimus ac Excellentiss. Dn. D. Strauch p. r. Rector ac Facultatis Juridica Decanus, Preceptor, Fautor ac Promotor omni reverentia cultu atatem venerandus in Comment. ad 50. decisiones Justinian. dissertat. prim. cap. 4. num. 32. 33. & seqq.* ubi plura huc apprimè facientia deprehendes. Hodie Jurisdictio Ecclesiastica, quod Augustanæ Confessionis addictos attinet, per transactionem Passaviensem Anno 1552. initam & insecutam Anno 1555. Pacificationem Religiosam nuperâ quoq; Pacificatione Obsnabrugensi expressè confirmatam, est suspensa, donec per Dei gratiam de religione ipsâ convenerit, indeque Status Imperii Protestantæ, ad quos jure superioritatis hæc jurisdictio pertinet peculiaria judicia, dicta Consistorial Gerichte/quæ ex Theologis & Jctis partim constant, instituere, aut iudicis secularis jurisdictioni restituere solent, licet enim sint res conscientiam concernentes, inde tamen peculiare

126
judicem non m erentur. *Consult. D. Struve in Syntagm.
Jurispr. Exercit. 9. th. 16.*

XXVI. Ne autem longius evagemur, recto ordi-
ne ad causam materialem pergimus, hæc verò cum sit
vel objectiva vel subjectiva, & illam in præcedentibus
modò non nihil attigerimus, paucis de quibus rebus
sententia ferri neque: t subji: emus.

XXVII. Ferri nequit (1.) de eo ipso, quod non est,
nec fuit, vel an sit dubitatur *l. 4. C. de postlimin. revers.*
ibi: nec super facultatibus ejus cujus incerta vita ac for-
tuna fuit transigi vel judicari potuit *l. 1. ff. de hered. &
act. vend.* (2.) de eo quod impossibile est, & quod quis
per rerum naturam præstare nequit *l. 3. pr. & §. 1. ff. que
sentent. sine appellat.* (3.) de re semel judicatâ à qua pro-
vocatum non est, vel de qua provocare non licet *l. 1. C.
quando provoc. non est neces.* nec compromissio & trans-
actio de re tali licita *Bald. ad l. 32. n. ult. C. de transact.* (4.)
de re quæ planè non est in judicium deducta *l. 18. ff. com-
mun. dividund. l. final. verb. tamen itaque C. de fideicom-
libertat.* ast cum hoc in quæstionem an sententia libel-
lo conformis esse debeat, & judex petitionem actoris e-
gredi queat, quodammodo incidat, ulteriorem hujus
deductionem *in th. 50. vide.*

XXVIII. Materia subjectiva, seu illi quibus senten-
tia à judice dici potest, sunt actor & reus, qui legitimam
personam standi in judicio habent. Litigare autem
cum sit de genere prohibitorum, quia omnes possunt,
qui non prohibentur, *arg. l. 43. ff. de procurat.* hinc bre-
viter perlustratis quibus sententia à judice dici neque-
at, quibus possit ipsi se prodent.

XXIX. Ferri autem nequit in servum *l. 6. & 7. C.
de*

de judiciis, cum servus iudicio interesse, & inter servū & liberum consistere ullum iudicium non possit, ideoque nec condemnatio in eius personam facta subsistit *dictis legibus*. nec in furiosum *l. 9. ff. de re judic. l. 2. ff. de condict. furtiv.* nec in infantem *d. l. 2. ff. de condict. furtiv.* sic nec in impuberes, adolescentes, prodigos, mutos, surdos, indefensos *l. 1. l. 2. C. qui legit person. stand. l. 4. C. si advers. rem judic. l. 45. §. 2. l. 54. ff. de re judic. l. 6. C. quomod. & quand. jud. sentent.* si autem adversarius neglectā minoritatis exceptione litigare cœperit, & sententia pro minoribus fuit lata, tenet *l. 14. C. de procur.* ubi tamen uxor minor 25. annis causam suam merito agendam sine curatore mandaverat. Sententia denique in principalem ferri nequit, si procurator per litis contestationem Dominus litis factus sit *l. 1. C. de sentent. & interlocut.* cum hujus domini potestas sit, quod in alium ferri nequeat, & si feratur, sit nulla, initium enim obligationis ex procuratoris persona sumitur. Jure tamen Canonico quod hodiè sequimur, causa quidem quo ad alia agitur per procuratorem, sed sententia indistinctè in dominum concipitur, quod & in Camera obtinet, nam ibi sententiæ indistinctè in personam domini concipiuntur, etiam si nunquam in iudicio comparuerit, nec litem fuerit contestatus. Excipitur autem causa injuriarum ad evitandam infamiam, in hâc enim ex arbitrio iudicis pro qualitate & atrocitate injuriarum sententia vel in principalem vel procuratorem fertur.

XXX. Quæritur hic an sententia in absentes ferri possit? & videtur distinguendum, an lis fuerit contestata à partibus, an non: priori casu lite scil. contestata, an absint per contumaciam, & sententia in eos ferri potest,

520
ita ut appellatio à tali sententia non admittatur l. 73. §. final. de judiciis l. 53. in princ. ff. de re judic. ubi dicitur, quod litis damno coerceantur s. adimatur beneficium appellationis, ubi adversus absentes fuit pronunciatum d. l. 73. ff. de judic. illorum verborum sensus autem nequaquam est, quasi semper contra contumacem sit pronunciatum, nam iudex, si contumax foverit bonam causam, potest eum absolvere l. 1. C. quomod. & quand. iudex sentent. d. l. 73. pr. ff. de judiciis l. 13. §. 2. C. eod. Contumax autem quis sit, ex d. l. 53. §. 1. patebit. An propter contumaciam non absint, & sententia contra absentes lata nihilominus tenet, sunt enim iudicio permessa, quæ semel ei concedita fuere, hæc autem sententia per appellationem intra præfinitum diem interpositam rescindi potest l. 73. §. final. ff. de judic. l. ult. C. quomod. & quand. iudex sentent.

XXXI. Sunt autem casus, in quibus beneficium appellationis non est necessarium, cum sententia ipso jure sit nulla, ut si die feriato lata fuerit propter justissimam adversarii excusationem l. 4. C. quomod. & quand. si lata fuerit in alio loco, quàm qui causæ cognoscendæ à iudice assignatus erat l. 5. C. eod. quando utraque parte absente sententia fuerit lata ex rubric. C. quand. & quomod. ibi: præsentibus partibus, vel una parte absente Zæf. ad ff. de re judicat. nu. 10. & 14. nisi iudex ex officio processerit, tunc enim sententiam valere utraque parte licet absente tradit Angel. in l. 7. §. 1. ff. de petit. hered.

XXXII. Quando denique lis non est contestata in absentes ferri nequit l. 47. ff. de re judic. ibi: de uno quoque negotio, præsentibus omnibus, quos causa contingit, iudicari oportet, aliter enim iudicatum tantum

rum inter presentes tenet. Quid autem quando citatio libelli oblatio &c. præcesserint, & vel actor vel reus abesse coeperint, obtineat, *vid. Perez. ad Tit. C. quomod. & quand. n. 10.*

XXXIII. An in mortuum sententia ferri possit, quæstionis etiam esse solet? & cum *in l. 2. ff. que sentent. sine appellat.* dicatur: qui in rebus humanis non fuit sententiæ dictæ tempore inefficaciter condemnatum videri & §. 1. *ibid.* sententiam adversus eum dictam vires non habere: *l. 59. §. 3. ff. de re judic.* ibi: si quis ex edicto peremptorio post mortem sit condemnatus, non valet sententia. Hoc negare, sententiam que defuncto litigatore, quasi viveret latam, invalidam & nullam esse, non dubitamus. Et licet defunctus procuratorem reliquerit, ejus tamen mandatum morte mandantis expirat. §. 10. *J. de mandat.* In Camera autem, si demum post publicatam sententiam mors defuncti in judicio allegata judici innotuerit, sententiam latam in hæredes per interlocutoriam transferri posse, sæpissimè pronunciatum meminit *Gail. 1. obs. 109. n. 5.*

XXXIV. Causam materiale, proximo ordine formalis, quæ dat esse rei quæque mutatâ tota perire rei substantia dicitur *in l. 9. §. 3. ff. ad exhibed.* ratione institutioni thelib. inseqq. exponenda excipit. Antequam autem eò dilabimur, notandum: quod ex dispositione juris civilis, multæ hic requirantur solennitates, quæ ad sententiæ per se consideratæ essentiam minime facere videntur *Bachov. in notis ad Wes. de re judic. n. 7. Lit. H.* quasdam etiam definitivæ solum competere. Forma autem sententiæ, *secundum Ampliss. D. Biccium in aure. juris civil. sect. 5. th. 150.* respicit vel personam judicis, vel ligantium, vel

223
vel ipsam sententiæ conceptionem, vel locum ferendæ
sententiæ, vel denique Tempus quo sententia ferenda.

XXXV. Quo ad iudicem, requiritur (1.) ut is sit
competens *l. ult. de j. dict.* ibi: extra territorium jus dicenti
impunè non paretur, idem est si supra jurisdictionem
suam velit jus dicere *l. 6. §. 10. ff. de injust. rupt. irrit. fact.
res. l. 28. ff. de re judicat. l. ult. C. si à non compet. judic.* hinc
si iudex militaris de causa civili inter paganos iudicat,
sententia eius nulla *l. 2. eod.* nec sententia eius valebit
qui iussus iudicare de possessione, iudicat de proprietate.
l. 3. eod. & dati à partibus sententia rei iudicatæ vim non
obtinebit, consensus enim partium iudicem competen-
tem facere potest eum qui jurisdictioni præest, non eum
qui nullam habet *l. 3. C. de jurisdic. omn. judic.* Non
autem eatenus hæc intelligenda, quasi nullus iudex sen-
tentiam proferre possit, nisi is qui jurisdictionem habe-
at; iudex enim datus s. pedaneus, licet magistratus non
sit, nec jurisdictionem habeat, *l. 5. ff. de re judic.* tamen
potest in causis, in quibus ab eo, qui iudicem dandi po-
testatem habuit, datus fuit, secundum formulam præscri-
ptam sententiam ferre *l. 28. ff. de re judic. l. 3. C. de pedan.
judic.* sufficit enim nudam notionem, quæ sententiæ la-
tionem connotat, habeat. *d. l. 5. & 28. ff. de re judic. Exell.
D. Struve in Exer. 4. th. 43.*

XXXVI. (2.) Si plures iudices sint omnes senten-
tiam ferant, nam duo ex tribus, uno absente iudicare
non possunt *l. 39. ff. de re judic. l. 18. ff. de recept. qui arbit.
l. 4. C. quando provocar. non est neces.* quia omnes iudica-
re iussi sunt. *d. l. 39.* nisi cum unus iuravit sibi de causa di-
judicanda non liquere *l. 36. ff. de re judic.* vel absens per
certum nuncium ostendit se iudicio interesse non pos-
se, vel

584

se, vel aliàs canonicè de eo constiterit *C. 21. extr. de of-
fic. & potest. jud. de legat.* hoc enim passu Cæterorum sen-
tentia valent *d. ll.* Quæritur hic, si à pluribus iudicibus
dissona sententiæ fuerint lata, quorum sententiæ astan-
dum? Et responderi potest, iudices ratione dissona
sententiæ latae aut sunt numero impares, aut pares, prio-
ri modo majora vota concludunt *d. l. 39. ibi: statur duo-
rum sententiæ, licet tertius contra sentiat.* Si pares, tunc
secundum ductum *C. ult. extr. de sentent. & re judic.* di-
stinguimus inter iudices ordinarios & delegatos, si ordi-
narii dissonas protulere sententias illa tenet, quæ pro
reo est, non pro actore lata, *d. c. final. l. 38. ff. de rejudic.
l. 47. ff. de oblig. & act. l. 125. de R. J. nisi in causa favora-
bili d. c. ult. d. l. 38. puta de matrimonio, de cuius favore
agitur in c. 39. in fin. extr. de appellat. c. ult. extr. de condit.
appost. in desponsat. Libertate l. 24. §. 10. ff. de fideicom. li-
bertat. Dote c. 5. extr. de pignorib. l. 2. de jure dotium.
Testamento l. 10. de inofficioso testament. aut absolutoria
manifestò fuerit iniqua *Wurms. pr. forens. lib. 1. tit. 1. obs. 3.
n. 2.* Si autem delegati dissonas protulere, utraque in-
pendenti est, s. ex arbitrio delegantis pendet, ea enim
obtinebit, quam hic confirmabit *l. 28. ff. de re judicat. d.
c. final. x. de sentent. & re judic.* Confirmabit autem eam
quæ mitior est & minus onerosa, & per quam utrique
parti consuli potest *l. 9. l. 56. l. 192. l. 200. ff. de R. J. Ma-
gnif. D. Ungepaur. in prælec. publ. ad Decretal. de sentent.
& re judicat.**

XXXVII. (3.) Ferant sententiam sedentes, ut com-
positâ quasi mente justum proferant iudicium *Nov. 82.
c. 3. l. 6. §. 6. C. de postul. l. 4. C. de dilat. C. final. de sentent.
& re jud. in 6. ibi: vel quam ab ipso stando, non sedendo*

D
pro-

proferri contingit, nullius penitus est mo menti, & hoc in ordinariis plenam requirentibus cognitionem causis obtinet, in summaris verò ubi de plano sine figurâ ac strepitu iudicii fit processus, in arbitrio iudicis est stando an sedendo pronunciare velit *c. 2. vers. sententiam de V. S. Zæf. ad ff. de re iudic. n. 8.*

XXXIIX. (4.) Ipsi iudices sententiam partibus legant *l. 1. l. 2. C. de sentent. ex brevic. recit.* Excipiuntur personæ illustres, qui per eos, qui ministerium eis accommodant, sententias definitivas recitare possunt *d. l. 2. quod & jure Canonico concessum c. ult. de sentent. & re iudic. in 6.* Si plures sunt iudices, sufficit ut unus aliis præsentibus & mandantibus recitet, perinde enim est, ac si simul ab omnibus sententia recitata esset: Oportet autem, ut is qui recitat non utatur verbis singularis numeri, sed pluralis, dicens: Nos iudices pronunciamus. *c. 4. de sentent. & re iudic. in 6.* Mores autem hodierni quibuscunque iudicibus ferè permisere, ut recitent sententias per suos Secretarios, qui ministerium accommodant *d. l. 2.* & hoc non solum obtinet in sententia, quam suo iudicio conscripsit iudex, verum etiam in ea, quæ ex consilio peritorum prolata fuit *Perez. ad C. de sentent. ex brevic. recit. nu. 5. & 6.* ubi quoque damnat observationem in Supremis Belgii curiis receptam, dum dicit: ibi ne quidem per Secretarios sententias legi, sed descriptas partibus tradi, cum tamen per publicam recitationem minor sit confidentia deflectendi ab æquitate & iustitia, quæ in omnibus causis decidendis iudici curæ esse debet. *l. 8. C. de iudic.*

XXXIX. Circa requisita, quo ad partes litigantes quæri potest, an sit necesse, ut ad audiendam sententiam
citen-

555

citentur? & videtur hoc affirmandum per l. 1. §. 3. quæ
sentent. sine appell. nam ibi dicitur nullius momenti sen-
tentia, quando edictum peremptorium propositum nō
est, vel in notitiam absentis non pervenit l. 4. l. 7. C. quo-
mod. & quand. Wesenb. in Parat. de re judic. n. 7. Distin-
guunt autem inter definitivam & interlocutoriam, quæ
rursum absenti non citato magnum gravamen sit alla-
tura, vel in favorem ejus sit lata, aut siquidem contra e-
um, modici tamen præjudicii, & his ultimis casibus ci-
tatione opus non esse per l. 13. ff. ad sc̄tum Trebell. ajunt.
Quando autem citatio necessaria, non requiritur fiat
tribus edictis, sed ubi litigantes satis sunt auditi una suffi-
cit simplex, quæ admonitionis loco quodammodo fungi
videtur l. 2. C. quomod. & quando: in hunc ferè modum:
Es werden die Partheyen auff den 8. hujus zu Eröffnung
der in dieser Sach abgefasten Urtheil hiemit citirt/ mit der
commination, wofern ein oder ander demselben nicht ge-
leben würde/alsdann auff des gehorsamen Theils Ersche-
nen/mit der publication solle verfahren werden. Aliquan-
do autem tribus opus potest esse edictis propter plures
creditores diversarum provinciarum. Bach. v. ad Wes.
de re judic. n. 7. Lit. K. D. Hahn. ibid. In Camera autem
Imperiali tam ad definitivam, quam interlocutoriam
audiendam citatio non requiritur, sed sufficit partes ad
totam causam semel legitimè citatas fuisse. Geil. 1. obs.

109. n. 3.

XL. Formalia ipsam sententiæ conceptionem re-
spicientia quod attinet, requiritur (1.) ut sententia præ-
cedente causæ cognitione, i. e. allegationibus partium
auditis & examinatis l. 9. C. de judic. ibi: plenâ inquisi-
tione discutere l. 1. & 8. C. de execut. rei judic. l. 7. C. de

D 2

sen-

sentent. & re judic. l. 3. C. de sentent. ex peric. rec. cum de liberatione feratur l. 2. C. de sentent. ex brevic. recit. Clement. Pastoralis vers. verum est de sentent. & re judic. nam quod sine causæ cognitione decrevit iudex, id rei judicatæ vim obtinere negatur in l. 5. C. commin. Epist. program. nec omnis vox vel voluntas iudicis sententia est, sed ea tantum, quæ causâ cognitâ profertur. Perez. ad l. 7. C. de sentent. & interloc. Hinc iudicis Epistola, quâ debitorem alterius solvere iussit rei judicatæ effectum non habet l. 2. C. comminat. Epist. & subscriptionem ad libellum datam talem, quæ diversam partem in possessionem fundi mitteret, vim rei judicatæ non obtinere non ambigitur. d. l. 5. eod.

XLI. Quæri consuevit, an sit de substantia sententiæ, ut post conclusionem in causa sit lata? Et cum causa conclusa dicatur, quando utrinque probationibus & allegationibus renunciarunt *Gail. 1. obs. 107. n. 3. Arnol. de Reyg. Exer. Pra. disp. 8. th. 1.* de substantia esse non videtur, & si iudex satis auditis partibus, & præfixo termino peremptorio ad probandum elapso, sententiâ ferat, nullam commissam iri nullitatem putamus. *Auth. jubemus C. de judic. Bach. in not. ad Wes. de re judic. num. 7. Lit. G.* Sic in Camera, quando alterutra pars concludere nolit, iudex eâ invitâ causam in contumaciam pro conclusâ acceptat & pronunciat. *Gail. d. obs. n. 2.*

XLII. (2.) Familiari ac in regione usitatâ linguâ concipiatur, ne quis ignorantia linguarû, quo min9 sententiæ pareat se possit excusare, & cum Romæ latina familiaris erat ob ejus propaginem & venerationem, quæ tanta ut *notante Dionys. Gothof. in not. ad l. 48. ff. de re judic.* ante tempus Ciceronis Romæ nemini licuerit græ-

556
gracè orare, eâ sententia concipienda fuit. *d. l. 48. ff. de rejudic.* Licet autem decreti hic tantum fiat mentio, tamen constat *ex th. 3. supra* hujus nomine quandoque & sententiam connotari. *Nec obst. l. 12. C. de sentent. & interlocut.* ubi, judices tam Gracâ quam Latinâ lingua sententias proferre posse dicitur. Nam uti ex inscriptione patet, Lex hæc concernit Proconsulem Asiæ, ibi autem in provinciis cum Græca lingua familiaris & Latina usitata & intelligibilis fuit, tam gracè, quàm latine sententia concipi potuit. *C. 7. A. de rejud. th. 76.*

XLIII. (3). In Scripturam conferatur *l. 2. l. 3. C. de sentent. ex brevicul. recit. auth. nisi breves sint. C. eod. c. ult. de sentent. & rejudic. in 6.* & hoc fortè ideò, ut iudices eò cautius in decidendo agant, cum vivâ voce perunte scripta maneat, major fortè etiam deliberatio & consultatio in scripto instituat. Scriptura autem constabit claris ac plenis *l. 11. §. 3. ff. de instit. act.* non paucis literis temerè descriptis *l. ult. C. comminat. Epist. program.* quod non de paucis verbis, brevitatis enim orationis, sententiam minimè vitiat *arg. l. 13. C. de donat.* sed de notis, signis sive singulis literis, quarum una posita integrum verbum denotat, inde enim error facilè promanare potest. Dubitatur, an hæc scribendi sollemnitas possit expresso consensu partium omitti? & videtur distinguendum secundùm *d. auth. nisi breves sint:* aut causa est vilis s. modici momenti, & cum ipsum jus hic intermissionem scripturæ concedat *d. auth. & c. ult. de sentent. in 6.* etiam ex consensu partium sine Scriptura sententia proferri potest. *l. 3. §. 4. C. de privil. Scholar. lib. 12.* ibi: sed si talis sit negotii utilitas, ut etiam sine scriptis consentientibus videlicet partibus super eo possit

cognosci. Aut magna, & sententia omninò scribenda, utpote cum hoc ad evitandas fraudes finiendarum liti-um causa in utilitatem publicam constitutum sit, cui privatorum conventio derogare nequit *l. 38. ff. de pact. l. 45. §. 1. de regul. J. Arnold. de Reyg. in Exerc. pract. disp. 8. n. 11. lit. b.*

XLIV. (4.) Sit certa §. 32. *J. de act. l. 59. ff. de re judic. l. final. de sentent. qua sine cert. quant.*, cum enim finis sententiæ sit sopire lites, hoc non fiet, nisi per certam pronunciationem; aliàs enim ex lite lis oriretur *Perez. ad C. de sentent. qua sine cert. n. 1.* Certa autem dicitur dupliciter 1. quæ per se talis, ut quando ex sententia apparet, quid, quale, quantumque id sit, in quod reus condemnatur *l. 6. ff. de reb. cred. E. G. Titium Sempronio in 10. condemnno.* 2. quæ talis per relationem sive demonstrationem, quæ vice nominis fungitur *d. l. 6. ut cum certa quantitas alicubi expressa est, & reus id, quod eo loco continetur, præstare jubetur.* Sic certa est, quæ continet relationē ad libellum, in quo certa quantitas expressa, vel instrumentum obligationis, vel aliud actis causæ injectum *E. G. solve quantum ab actore petita l. 59. §. 1. ff. de re judic. Quod ex testamento Maxii accepisti restitue l. 5. §. 1. ff. de re jud. Incerta, ut solve, quod debes l. 21. §. 3. ff. de recept. qui arbit. recep. omnem debiti quantitatem cum usuris competentibus solve l. 59. §. 2. ff. de re judic. & incertum sit, quid debeatur, nullius est momenti; Cum id autem ex actis vel aliunde appareat, & usurarum quantitas ex jure intelligatur, uti hodiernum ex Constitutione publica des deputations Tags zu Speyer certum est, quod in nostra Rep. 5. pro 100. debeantur, ejusmodi sententiam valere, nullum re-
sudet*

fides dubium *Perez. d. loc. n. 3. Hahn. ad Wes. de re judic.*
n. 7. Incerta autem sententia admittitur ob favorem fis-
 ci, quando indemnitas præstari Reip. jubetur: in actio-
 nibus alternativis, noxalibus §. 1. *J. de offic. jud. & quæ*
ejusmodi alia in executione postmodum liquidanda.
Joan. Schneiderv. ad J. §. 32. de act. n. 28. & seqq. Quæ-
 ritur hîc, an causa sententiæ exprimenda? Et cum causa
 sententiæ cum ejus certitudine quantitatem s. rem pe-
 titam respiciente nil commune habeat, *Bach. in not. ad*
Wes. de re jud. n. 7. lit. M. propterque innatam homini-
 bus dissentendi libidinem periculosum sit eam infere-
 re, falsa quoque & inepta vitium sententiæ inferat *We-*
senb. in parat. de re judic. num. ult. satius erit eâ abstinere,
 quam exprimere, propter autoritatem enim judiciari-
 am sententia, etsi causa expressa non sit, præsumitur ju-
 sta, omniaque legitimè processisse *c. 16. extr. de sentent.*
& re judic. In quibusdam tamen Germaniæ Provinciis
 teneri judicem causam sententiæ exprimere uti, in Mar-
 chia Brandenburgensi testatur *D. Hahn. ad Wes. de re jud.*
n. 7. In criminalibus etiam causa sententiæ inseri solet
V. G. daß Beklagter wegen des begangenen Todtschlages
das Leben verwircket/ und daher mit dem Schwerdt vom
Leben zum Tode zu richten sey ic.

XLV. (5.) Sit plena, quia ita in partes scindi ne-
 quit, ut eâ de re, quæ in judicium protracta est, partim ju-
 dicetur, partim non, cum res judicata ex uno judicio nō
 possit in partem valere, in partem non *l. 27. ff. famil. er-*
ciscund. quod tamen respectu personarum intelligen-
 dum; nam condemnationes & absolutiones in omni-
 um personas faciendæ, ommissa enim damnatio vel abolu-
 tio in alicuj9 persona facit, id, ut quod judex in cæterorū
 per-

personis fecit, non valeat *d. l. 27.* non autem respectu re-
rum; si enim plura sunt litis capita, sententia rectè de uno
fertur, altero omisso. *l. 25. C. de sentent. & interlocut. l. 41. ff. famil. ercisc.* nam tot intelliguntur sententiæ, quot
diversæ litis species. *Gail. 1. obs. 63. n. 7. & 8.* Hinc senten-
tia in diversis articulis absolutionem & condemnatio-
nem continere potest, & iudex appellationis sententiam
partim confirmare, partim reformare, quando nempe
separabilia & diversa continet capita, nam quando ob-
jectum sententiæ separationem non recipit, totam aut
confirmabit, aut reformabit; ejusmodi enim sententia
est individua. *Gail. 1. obs. 109. n. 1. 4. & 5.*

XLVI. An sententia conditionem admittat, an
verò pura esse debeat? controvertitur. Et quanquam ne-
gativè potius hanc quæstionem quis decidat, eò quod per
conditionem appositam proposita quæstio, non ut re-
quiritur, determinetur, sed maneat in pendentem, tamè ve-
rius, quod licet non sit dicenda sub conditione, dicta ta-
men si fuerit, subsistat, maximè cum *in l. 1. §. 5. ff. quando
appelland.* à tali sententia intra legitima appellationis
tempora, quæ & hic statim à pronuntiatione computan-
tur, nisi eam velit in rem judicatam transire, appellatio
facienda dicatur: Non autem promiscuè de omni con-
ditione hoc intelligendum, nam appositæ conditio aut
potest sine novâ iudicis cognitione evenire & purificari,
& sententiam non vitiat v. c. si navis ex Asia venerit, si
juraveris *l. 11. C. de sentent. & interloc.* post impletam e-
nim conditionem statim sine nova iudicis cognitione
sententia est purificata, aut existente conditione non pu-
rificatur, sed novam adhuc cognitionem requirit v. c.
absolve te si probaveris intentionem tuam, & ejusmodi
con-

conditione implicata sententia nullius momenti. Cum enim prius liquere debeat quid probandum, & causæ cognitione præcedente an probatum an non: ordo iudiciorum per hanc quodammodo intervertitur: sententiam autem contra hanc latam rei iudicatæ autoritatem non obtinere certum est, *l. 4. C. de sentent. & interloc. Perez. ad Cod. de sentent. & interloc. n. 26. & 27.*

XLVII. (6.) Contineat absolutionem vel condemnationem, vel utrumque in diversis capitulis *l. 3. C. de sentent. & interlocut.* his enim duobus modis lis maxime finitur *l. 1. ff. de re judic.* sic suasio iudicis, sententia non audit, nec omnis ejus vox iudicati autoritatem continet, cum potestatem sententiæ certis finibus concludi sit constitutum *l. 7. C. de sentent. & interlocut.* hinc præceptum iudicis, quo iusjurandum solum præstari præcipit, nec addit quid ex recusatione vel præstatione sacramenti fieri oporteat, nullam sententiæ vim obtinere palam est *l. 11. C. de sentent. & interlocut.* Non autem necesse est, ut præcisè verbo condemnationis vel absolutionis, sed perinde est, quo æquipollenti verbo iudex utatur, sic sufficit, si expressam in sententia summam solvi jusserit, vel præstari, vel alio verbo hoc significaverit *l. 59. pr. ff. de re judic. Wes. de re jud. n. 7. v. c.* Das beklagte die geklagte Hauptsumme der 300. Rthl. Klägern zu bezahlen / schuldig / und darzu zu condemniren und vertheilen sey. Alser dan hiemit darzu condemnirt und vertheilet wirdt. Lex enim certam expressionem & verborum tenorem hic non exigit *Gail. 1. obs. 2. n. 6. Zæf. ad ff. de re judic. n. 97. Perez. ad C. de sentent. & interlocut. n. 25.*

XLIX. (7.) Non sit ex falsis instrumentis lata, *tot. tit. C. si ex fals. instrum. judic.* Si enim condemna-

E

tus

tus probabit adversarium falsis instrumentis usum, judicemque instrumentorum illorum fidem in concipiendâ sententiâ sequutum fuisse, sententia est ipso jure nulla *l. 33. ff. de re judic. l. 75. vers. Marcellus ff. de judic. l. 2. l. 3. C. si ex falsis instrum. l. unic. C. de sentent. advers. fisc. retract.* executio suspenditur, imò non obstante exceptione rei judicatæ soluti repetitio datur *l. 11. ff. de except. rei judic.* Idem obtinere putamus si ex falsis testimoniis sententia sit lata *d. l. 33. ff. de re judic. Rub. Cod. si ex fals. instrum. vel testimoniis. sent. sit lat.* si ex falso jurejurando *l. 31. ff. de jurejur.* his enim non minus circumscribi potest judex, quàm instrumentis falsis, prætereaque instrumentorum nomine latè venit id, quo causa instrui potest, & ita tam testimonia, quàm juramenta includit *l. 1. ff. de fid. instr. Wesenb. in Parat. de fid. instrum. n. 1.*

XLIX. (8.) Sit legibus, Constitutionibus, & probatis moribus congrua *pr. J. de offic. jud. anth. jubemus C. de judic. ibi: judex omnibus modis sententiam legibus & moribus consonantem proferat l. 13. C. de sentent. & interloc. Nov. 24. c. 2. Nov. 25. c. 2. Novel. 115. c. 2. & alibi.* Quæ enim expressè contra leges, contra jus constitutionis ipso jure est nulla, sic ut ab eâ appellare non sit necesse *l. 19. ff. de appell. l. 1. §. 2. ff. qua sentent. sine appell. l. 2. ibi sententiam contra manifestam juris formam datam, nullas habere vires palam est & l. 5. C. quand. provoc. non est neces. v. c.* Si Titio volenti se à cura muneris, vel tutelæ beneficio liberorum, vel ætatis, vel privilegii excusare judex dixit: nequè filios, nequè ætatem, aut ullum privilegium ad muneris vel tutelæ excusationem prodesse. *d. l. 1. §. 2. ff. qua sentent. sine appell.* hæc enim judicis pronuntiatio, cum expressum contineat errorem,

rem, contra jus constitutionis ipso jure nulla *C. 13. in fin. extr. de sen. & re judic.* nec hinc valet sententia quæ expressim contra juris rigorem data fuit *l. 19. ff. de appellat.* iudex enim planè à lege recedere non debet, sed eam servabit, licet duram *l. 12. §. 1. ff. qui & à quib.* nam est legum minister, nō moderator, nec ab earū præscripto recedere potest prætextu æquitatis, hoc enim esset non interpretatiōe laxare leges, sed frangere correctione, quod soli reservatum Majestati *l. 1. l. 9. C. de ll.* Si verò sententia non contineat errorem expressum, i. e. Contra leges lata quidem sit, at non palam & apertè, censetur magis contra jus partiū, quam constitutionis lata, proindeq; valet, & ni appellabitur in rem iudicatam transit *l. 1. §. 2. ff. de sentent. qua sine appell. d. c. 13. extr. de sentent. & re jud.* hinc si iudex non expresse debitorem in usuras usurarum contra leges *l. 26. §. 1. ff. de condict. in deb. l. 28. C. de usur.* sed in certam quantitatem quæ sortem & usuras usurarum complectitur condemnavit, sententia valet in rem iudicatam transire, & iudicati agi potest. *l. 27. ff. de re jud.* sententia enim per omnia ritè celebrata *C. 13. extr. de sentent. & re jud.* & propter auctoritatem iudiciorum omnia legitime processisse præsumuntur *c. 16. eod.* Valet quoque sententia quæ quidem contra leges est lata, at quarum ambiguus intellectus, ut cum non existimat iudex, causam, de quâ iudicat, per constitutiones juvari *l. 32. ff. de re judic.*

L. (9.) Sit libello conformis. *Clement. sapè §. verum quia. de V. S.* quo ad rem petitam *l. ult. C. de fideicom. libertat. l. 18. ff. commut. divid.* & causam petendi, sic à quo petuntur 100 ex causa mutui non potest condemnari in 100 ex causa depositi. Non autem necesse est

ut sit conformis quo ad libelli conclusionem, omnis enim alias sententia contineret condemnationem, quia actor reum in conclusione libelli semper condemnari petit, cum tamen iudex actore non probante, vel ob alias qualitates reum absolvere interdum possit *l. 4. C. de edend. l. 2. C. de probat. l. 28. C. de R. V. l. 128. ff. de R. J.* Superiores autē iudices ut Imperator, Papa, licet enim secundum leges vivere conveniat, tamē cum, quo ad solennitates, iis soluti sint *l. 31. ff. de ll. solā facti veritate inspectā pronunciare valent Joan. Schneidov. ad J. §. 32. de act. n. 40. & duobus seqq.* Cum Inferiores actori, quod libello non est comprehensum, adjudicare nequaquam possint *d. l. 18. ff. commun. divid. & l. ult. C. de fideicom. lib.* Perinde autem est, si res expressē libello comprehendatur, siue tacitē & virtualiter inclusā in repetitā fuerit *l. 43. §. 6. ff. de edil. edict.* ibi enim sub æstimatoriā institutā, redhibitoria continetur, si tale nimirum vitium in homine sit, ut eum ob id actor empturus non fuisset *l. 25. §. 1. ff. de except. rei judic.* indeque licet æstimatoriā actum sit, officio tamen iudicis continetur, ut reddito mancipio pretium recipiatur *d. l. 43. §. 6.* pari modo fructus institutā hereditatis petitione tacitē petiti censentur, etiam si eorum nulla sit facta mentio in libello, veniunt enim jure actionis, cum hereditas utpotē decrementum & augmentum recipiens, iis augeatur, prætereaque eorum licet expresse non petitorum iudex rationem in sententia habere debet. *l. 20. §. 3. ff. de hered. petit.* Rei autem vindicatione intentatā, non potest iudex fructus, nisi petitos (exceptis iis, qui durante iudicio & post percepti sunt, horum enim rationem ut habeat, ipsa restitutionis vis requirit, omnem à litis contesta-

testa-

testatione causam continens, h. e. omne id, quod habiturus erat actor, si tempore litis contestatæ res ipsi restituta fuisset §. 3. *J. de offic. jud. l. 20. l. 23. ff. de R. V. l. 25. §. 8. ff. de adilit. edict.*) adjudicare *d. l. 25. §. 8. ff. de adilit. edict. l. 10. ff. de usur.* iudex enim non supplet actionem in his quæ facti *l. unic. C. ut qua desunt advoc. parti.* Deinde illius quod in consequentiam rei petitæ venerit, ut quando petiti præstatio, vel quia periit, vel quia per alium stat, quo minus dare vel facere possit, est impossibilis, impossibilium enim nulla obligatio *l. 185. de R. J.* etiam si in libello nulla facta ejus esset mentio, iudex merito rationem habere potest *l. 12. ff. l. 4. C. de act. empt. & vendit.* In Criminalibus denique, in quibus & libellus sine conclusione procedit, iudex pro modo meriti non solum levioerem, verum etiam majorem quam petiit actor, poenam reo imponere potest, non est enim in istis libello adstrictus *l. 13. ff. de pœnis. Joan. Schneid. ad J. §. 32. de act. n. 40. & seqq. Perez. in erotem. J. §. 2. de offic. judic. & ad Cod. de sentent. qua sine cert. quant. n. 9. Hahn. in observat. ad Wesf. de rei vindic. nu. 7. & dere jud. n. 7.*

LI. Denique (10.) sententia secundum probationes concepta esse debet. *l. 1. ff. de offic. Pras. l. 10. §. 3. ff. de edend. l. 4. C. eod. l. 2. l. 5. l. 9. C. de R. V.* hinc à Collegiis Actorum sententiæ subjici solet clausula: *Das die se Urtheit den uns zugeschickten actis, und den rechten gemess bekennen wir ic.* non autem secundum conscientiam. *Wesf. in parat. de probat. n. 10.* Est enim hæc tutior ratio litium finiendarum, accedit quod iudex, non ut persona privata, sed ut publica scire debeat veritatem, eam non aliunde quam ex actis & probatis in iudicio co-

gnosceret oportet, alioquin si iis contemptis, aut deficientibus liceret iudici, secundum ea, quæ sciret iudicare, simul testis & iudicis fungeretur partibus, quæ tamen pariter in una eademque persona convenire nequeunt *Perez. in erotem. J. pr. & §. 1. de offic. iud.* nec possit supplere ea, quæ facti & ad acta pertinent *l. unic. C. ut quæ des. advoc. iud. suppl.* ne patrocinari potius, quam iudicare videatur *l. 6. pr. C. de postul.* & quamvis ea, quæ facti, iudici sint nota, non tamen ab eo sunt supplenda, notorium enim licet relevet ab onere probandi, non tamen à necessitate allegandi *c. 9. ext. de accus. ibi Dd. Perez. ad C. ut quæ desunt advoc. n. 1. & 2. Bachov. ad VVes. de probat. num. 10.* ubi dicit: Iudicem, si de controversia aliter constet, quam ex actis appareat rectius facturum, si in illa causa officium iudicis deponat, addens: de hoc magis in idea & speculativè potius, quam practicè tractari, cum iudex nequeat conscientiam suam ejusque veritatem aliis approbare, cum ipsi unico, hætenus privato non credatur, sed v. c. duobus vel tribus testibus, qui jurato deposuerunt, fides habeatur *l. 25. C. de probat. D. Hahn. in observat. ad VVes. de probat. n. 10.*

LII. Locum ferendæ sententiæ, qui jus dicitur in *l. 11. ff. de justit. & jur.* quod attinet, is sit consuetus & publicus, non secretus *l. 5. C. quomod. & quand. iud. sentent. profer.* ubi irrita dicitur sententia, & nullum generare præjudicium, quæ in loco secreto dicta fuit *arg. c. 7. caus. 15. quest. 7.* Ipsi igitur magistratus sententiam ferant coram tribunali, iudicibus autem datis s. pedaneis, ita dicti, quod non pro tribunali, sed in suppedaneis & minoribus subselliis iudicabant *Perez. ad C. de pedan. iudic. n. 1.* donec certa ac fixa sedes per *Novel. 82. c. 3.* assigna-

gnataerat, à majoribus magistratibus, locus judicandi designabatur *l. 59. ff. de judic.* Interdum alibi quàm loco consueto ferri sententia poterit, idque vel ratione objecti in quo de pleno proceditur *l. 18. §. ult. ff. de quast.* vel ratione necessitatis, ut cum judex vel litigantes in locum consuetum, ob luem contagiosam vel belli intemperiem tutò venire nequeunt. Sic delegatum super turri vel equo, ut tuto effugere possit, sententiam ferre posse notat *Arnold. de Reyg. in Exercit. pract. disp. 8. th. 13. Lit. A.* Sunt & alii casus, de quibus vide *C. I. A. de re judic. n. 7. Wesenb. in parat. de re jud. & ibid. innot. Bach.*

LIII. Ad tempus deniquè ferendæ sententiæ pertinet (1) ut interdum feratur, ante crepusculum noctis *l. 2. §. 31. ff. de origin. jur. C. 24. extr. de offici. & potest. jud. delegat.* ubi loco rationis additur veritatis testimonium, qui male agit odit lucem *Arnold. de Reyg. dict. loc. lit. B.* (2.) Tempore præscripto, si enim judex alieniore tempore sententiam dedisse proponatur, superior, appellatione submotâ, ex integro inter partes cognoscet *l. 6. C. quando provoc. non est neces.* Partes autem tempus, nisi sit ordinarium finiendis litibus præscriptum sc. biennium in criminali, triennium in civili causa *l. 13. §. 1. C. de judic.* è re enim Reip. cum sit lites eâ quâ potest celeritate finiri, privatorum prorogatio hic nihil operari valet *l. 38. ff. de pact.,* prorogare possunt *Zæf. de re jud. n. 17.* (3.) Diebus juridicis s. fastis non festis *l. 6. l. 9. ff. de feriis l. 7. C. eod. l. ult. C. quomod. & quand. judex.* Quæritur an & hoc obtineat in criminalibus? & respondetur regulariter *l. 6. C. de feriis* nam limitatio hujus in *l. 10. eod.* continetur quoad latrones de Jsauria & crimina graviora *D. Hahn. ad Wesenb. de feriis. n. 5.* Feriæ autem hic intelli-

intelliguntur tam cultui divino, quam auspiciis sive ortus sive imperii Principis, & utilitatibus privatis, ut vindemiarum, messium, dicatae *l. 6. ff. de feriis l. 7. C. eod.* In utilitatem autem privatorum introductis renunciari potest, proindeque sententia in iis lata plenam continebit firmitatem *l. 6. ff. d. feriis.*

LIV. Tandem ad causam finalem accedendum erit, quæ est litium ac controversiarum legitimo facta modo determinatio ac extirpatio *l. 13. §. 2. l. 19. §. 1. ff. de recept. qui arb. l. 1. §. 10. ff. de novi operis nunci. C. 2. x. de sentent. & rejudic.* Cum enim ante introductionem judiciorum armis, bellis ac duellis maximâ Rerump. ruinâ, justissimâ enim fovens causam sæpissimè succumberet, vincula publicæ convellerentur quietis: introductâ, justitiâ virtutum Reginâ suadente, judiciorum auctoritate, omnia ordine agi cœperunt, pristinae salutis ac firmitati Reip. restitutæ fuerunt, cessantibusque ultionibus privatis mira iis accessit virtus ac robur, ut adeo tutissimum hoc ac justissimum litium finiendarum remedium negligentes, qui sibi ipsis quodammodo jus dicere satagunt, non immeritò gravissimis coerceantur pœnis *§. 1. f. de vi bonor. raptis l. 10. C. unde vi.*

LIV. Absolutis causis ad sententiarum effectum progredimur: is autem cum varius & multiplex pro ratione sententiarum, quæ aut definitiva, aut interlocutoria, aut in rem judicatam transivit: vel per lapsum 10 dierum *auth. hodie C. de appellat. C. 15. §. taliter x. de sentent. & rejud.* vel latâ sententia condemnatoriâ per petitionem dilationis ad solutionem, nam petens tacitè sententiæ acquievisse videtur *l. 5. C. de rejudic.* talis itaque sententia etiam ante lapsum 10 dierum statim in rem judicatam

562

catam transit, ut & illa, quæ vel ante vel post appellatio-
nem expressè fuit approbata *l. 3. C. quomod. & quand.
judex. sentent.* aut non transivit, nobiliores ne coeptum
nimis excrescat, ejus species breviter saltem contem-
plabimur.

LVI. Primus itaque esto, quod sententiæ, quæ
transivit in rem judicatam, tanta sit autoritas, ut ei sine
contradictione sit parendum & standum *l. 1. C. de re judi-
cat. l. 32. ff. eod. l. 1. C. de his qui per metum jud. non appel-
lar.* hinc post sententiam exceptiones, nisi primo pro-
pter qualitatem sententiæ, ut si illa nulla dicatur, vel et-
iam propter restitutionem in integrum possit retractari
l. 36. ff. de minor. l. 16. §. 5. eod. vel propter privilegium,
ut Scti Velleani, Macedoniani Mulieribus ac filiis fami-
lias *l. 11. ff. de Scto Maced. & militibus l. 1. C. de juris & fact.
ignor. cōcessum,* vel propter qualitatem ipsarū exceptio-
num, quarū non una species, ut exceptiones competen-
tiæ, modū executionis temperantes *l. 41. §. fin. ff. de re jud.
l. 17. §. final. solut. matrim. cedendarū actionū & c. VVes. de
except. præscript. n. 10. Bachov. & D. Hahn. in not. ibid.* non
audiuntur *l. 2. C. sentent. rescind. non pos. compromissum
Bald. ad l. 32. C. de transact. nu. ult.* & transactio, quæ rei
litigiosæ non sopitæ decisio, secus ac ubi sententia non-
dum in rem judicatam transivit, quando appellatum est
l. 7. ff. de transact. non admittuntur l. 32. C. de transact.
post rem enim judicatam nihil amplius de eâ quæritur
*l. 56. ff. de re judic. & instaurari finita, rerum judicatarum
non patitur autoritas, l. 5. C. de re judic.* adeò, ut nec præ-
textu erroneæ computationis, secus ac instipulatione
interpositâ, & rationibus sæpius redditis; hæ enim præ-
textu erroris calculi, qui veritati præjudicium hic affer-

F re ne-

re nequit, denuo retractari possint *l. unic. C. de errore calcul.* nec sub specie novorum instrumentorum postea reparatorum, quibus iniquitas sententiæ manifestò demonstrari potest, res judicata restaurari queat *d. l. unis. C. de error. calcul. l. 27. ff. de except. rei judic. l. 35. ff. de re judic. l. 4. C. eod.* nullus enim esset aliàs litium finis *l. 2. C. de re re judic.* Fallit tamen hoc (1.) in negotio publico, nam in illo res judicata rescindi, & causa ex integro agi potest *l. 35. ff. de re judic. l. unic. C. de sentent. advers. fisco. lat. retrac.* (2.) Si instrumenta dolo adversarii fuerunt occultata, quo perduci non potuerunt *l. 19. C. de transact.* (3.) Si quis ex instrumentis noviter repertis probare valet, de eâ re olim contrariam sententiam prolatam *l. 1. C. quand. provoc. non est neces.* (4.) Si ex privilegiata probatione sententia fuerit lata *l. 31. ff. de jurejur.* (5.) Si testamentum, quod & instrumentum est *l. 1. ff. de fid. instrum.* noviter repertum producit ad effectum agendi proponendique novam causam, v. c. cum argentum testamento legatum esset, quis cum herede putans mentas duntaxat legatas egerit; postea de argento agere nihilominus potest, non enim ei obstabit rei judicatæ exceptio, quia non fuit petitum, quod nec actor petere potuisset, nec iudex in iudicio sensisset *l. 20. ff. de except. rei judic.* petitio enim & decisio fuit utraque specialis, ideoque ad res alias non erit extendenda, accedit & favor ultimæ voluntatis, per quam nec transactio, quæ similis in hâc parte sententiæ, rata non est *l. 6. C. de transact. l. 6. ff. eod.* non obstante *secundùm Donellum in comment. ad l. 25. ff. de re judic. textus l. 35. ff. & l. 2. C. de re judic.* generalitate. Secus autem est, ubi testamentum noviter repertum ad effectum excipiendi aut oppugnandi, quod
iam

563

jam alteri adjudicatum fuit producitur, hoc enim casu,
quia iudicati tanta autoritas, ut rescindi nequeat, etiam
sibi, pro quo pronunciatum est, nihil deberi postea con-
stitit, sententiæ semel latæ standum *Vves. in parat. de*
re judic. n. 8. Fachin. lib. 1. controvers. c. 52. Perez. ad Cod.
de re judic. n. 2. & 3. D. Hahn. ad Vves. de re jud. n. 8. Ve-
rum enim verò, si testamentum noviter inventum pro-
ducitur ad effectum agendi proponendiq; novam cau-
sam, repenitius inspectâ, non tam videtur sententia pri-
us lata retractari, quàm de causa prius in iudicium non
deductâ noviter ferri *d. l. 20. ff. de excep. rei judic.*

LVII. Quæritur hîc, si quis probabili ignorantia
impeditus instrumenta in iudicio non produxerit, an
sententia lata retractari possit? Et quanquam quidam
hoc affirmare ausint, verior tamen negantium videtur
opinio, tum propter generalitatem textus *l. 35. ff. & l. 2.*
C. de re judic. tum quod ignorantia facilè prætendi & re-
rum iudicatarum autoritas labi possit, accedit quod jus
quæsitum, quod sententia tribuit: *Magnificus, Amplis-*
simus ac Consultissim9 Dn. D. Christophorus Philippus Riche-
ter 3ctus per Germaniam celebratissimus, Juridica Faculta-
tis Senior, Præceptor meus atque Promotor observantissimè
perpetim colendus in tractatu de jur. & privileg. credito-
rum cap. 7. num. 115. alteri auferri nequeat, etiam si iudex
moriturus improbè à se latam sententiam pronuncia-
rit *Bachov. ad Treutl. de re judic. th. 5. Lit. D. & ad Vves.*
ead. tit. n. 8. lit. 2. Hahn. in not. ibid. Perez. ad C. eod. n. 5.

LIX. An ex præsumptionibus lata sententia, con-
trariâ probatione postmodum reproductâ, retractari
possit? dubitari quoque solet, & licet & hic sint, qui affir-
marivæ subscribant, tamen negativam veriozem pro-

nunciare non dubitamus ; nam quantum ad præsumptionem juris, & de jure attinet, de illa nullum dubium, cum probationem in contrarium non admittat. *c. 30. x. de sponsal.* juris autem & judicis præsumptio licet admittant eam, tamen cum & species sint probationis artificiosæ *Bachov. in not. ad Wes. de probat. & præsumpt. n. 41. lit. ff. & Hahn. ibid. ut & n. 4.* ex probationibus autem & instrumentis lata, etiamsi nova postea veritatem indicentia inveniatur, non retractatur *l. 35. ff. l. 4. C. de re judic.* nec sententia ex illis lata rescindi potest.

LIX. (2.) Quod judex sententiam semel latam mutare vel corrigere nequeat *l. 55. l. 62. ff. de re judic. l. 27. pr. ff. de pænis l. 2. C. de sentent. ex brevicul. recit.* hoc autem cum absolute positum, nequaquam procedat, sed adhibitâ distinctione (1.) inter sententiam ipso jure nullam & subsistentem. (2.) inter definitivam & interlocutoriam (3.) inter judices ordinarios & delegatos, expediendum erit. Ordinarius igitur aut protulit sententiam ipso jure nullam, & potest eam mutare, de negotio ex integro cognoscere, & quod optimum est statuere *l. 59. §. 3. ff. de re judic. l. 4. C. de accus.* judex enim sententiam nullam proferens, officio suo functus pronunciari non potest *l. 1. C. de sen. & interlocut.* nec condemnationis verbum tenet, si sententia aliqua ratione nullius momenti *l. 4. §. 6. ff. de re judic.* indeque nullitas sententiæ ejusvé querela deduci potest vel coram eodem ordinario, qui nulliter judicavit, vel coram iudice appellationis. *Joachim. Schnob. in dispnt. jurid. ad L. lib. ff. disp. ult. th. 15. ubi allegat Gail. 1. obs. 127. nu. 5. & seqq.* aut ipso jure subsistentem, licet injustam, & eam mutare nequit *l. 42. ff. de re judic.* judex enim esse desinit, qui semel

564

mel officio functus, sive benè, sive malè. *d. l. 55. ff. de re
judic.* adeò ut licet perperam judicarit, non possit ta-
men ne eodem quidem die iterum judicare *l. 62. ff. de re
judic.* interim tamen quæ ad consequentiam jam statu-
torum pertinent, priorique sententiæ defunt, circa con-
demnandum reum vel absolvendum eodem die sup-
plere potest. *d. l. 42. ff. de re judic.* verba sententiæ obscu-
ra interpretari *l. 4. §. 1. ff. de appellat.* eademque, tenore
sententiæ manente, mutare *l. 46. ff. de re judic. C. I. A.
ibidem th. 70. & Zæf. nu. 104. cum sequent. Perez. ad C. de
sentent. & interlocut. n. 31. cum seqq. & ad Tit. sentent. re-
scind. non pos. n. 5.*

LX. Interlocutoriam quod attinet, eam ad defini-
tivam usque potest retractare, augere, corrigere & mi-
nuere pro arbitrio, quod enim prætor jussit, contrario
judicio rollere potest *l. 14. ff. de re judic.* ratio, quia profe-
rendo interlocutoriam, judex statim esse non desinit,
nec ejus officium expirat, sed ad definitivam usque du-
rat, cum interlocutoria plerumque causam non peri-
mat *l. 9. C. de sentent. & interlocut.* unde non obtinet in
interlocutoria vim definitivæ habente, quam perinde
ut definitivam ex identitate rationis mutare nequit. Ju-
dex datus demum nihil horum facere potest, cum no-
tio ejus sententiâ latâ statim exspiret, ideoque si ratione
sententiæ quid immutandum, id alteri judici denuo de-
legari debet. *l. 4. C. quomod. & quand. jud. sentent. pro-
fer. l. 1. C. de sentent. ex brevic. recitant. Perez. ad Cod. sen-
tent. rescind. non pos. n. 5.*

LXI. (3.) Jus faciat inter partes, inter quas lata. *c. 13. x.
de sentent. & re judic.* eisque solis sit commodo aut in-
commodo, nec aliis quicquam conferat *tot. tit. C. res in-*

402
*ter alios act. vel jud. aliis non nocer. l. 2. C. quib. res jud. non
noc. ibi: res inter alios judicatae, neque emolumentum
afferre his, qui iudicio non interfuerunt, neque praedjudi-
cium solent irrogare, & hoc tam in criminali, sic sen-
tentia qua quis adulterii est damnatus, non nocet mu-
lieri, quae iudicio non interfuit, sed adversus eam aliud
instituendum est iudicium l. 12. C. ad l. Jul. de adult. quan-
quam favor absolutionis, qui contingit ejus socio cri-
minis, ad ipsam quoque pertineat. l. 17. §. 6. ff. ad l. Jul.
de adult. quam civili obtinet causa l. 3. C. quibus res judic.
non noc. hinc licet defunctum sibi debitorem fuisse quis
affirmet, & quosdam de heredibus solvisse, tamen cae-
teri non alias ad solutionem urgentur, nisi debitum &
contra illos fuit probatum l. 1. C. res inter alios act. vel
probat. & hoc procedit etiam si heres sciverit cum here-
de suo actum l. 63. prin. ff. de re judic. licet enim sciat, ta-
men eum prohibere nequit propria defensione utatur
d. l. 63. vers. cur autem his: pari modo, si ex duobus peti-
toribus alter victus acquieverit, alterius petitioni, quo-
minus agere possit, non praedjudicatur d. l. 63. pr. etiam si
negotium, quod alius habet, simile omnino ei sit, super
quo sententia dicta l. ult. C. quib. res judic. non noc. tum
quod non exemplis sit iudicandum, sed legibus l. 13. C. de
sentent. & interlocut. tum quia hic in simili, vel in eadem
causa in probando, agendo, defendendo alius esse pot-
est, non enim satis est eandem causam agi, si diversitas
sit personarum, haec namque facit ut alia causa, & alia
res intelligatur l. 12. 13. 14. & 22. ff. de except. rei judic. ac-
cedit quod licet ratione causae & personarum sit sum-
ma paritas quo ad agendum, probandum, defenden-
dum, alter forte aequiorem & magis religiosum iudicem
nan-*

565
nancisei possit *l. 17. §. 6. ad legem Juliam de adult.* Interim tamen paritas vel causæ identitas contra alterum aliquam præsumtionem, per quam iudex ad similitèr pronunciandum promptior redditur, afferre potest: *l. 5. pr. ff. de appellat.* & hæc de regula dixisse sufficiant.

LXII. Exceptio est, cum quis de ea re cujus actio vel defensio primum sibi competit, sequentem agere patitur *l. 63. vers. scientibus.* v. c. si creditor patitur experiri debitorem super proprietate pignoris, aut maritus socerum, vel uxorem de proprietate rei in dotem acceptæ, aut possessor venditorem de proprietate rei emptæ, sententia contra debitorem, socerum vel uxorem, venditorè lata, creditori, marito, & possessori nocebit, cum ex voluntate horum de jure, quod ex personis agentium habuerunt, iudicatum sit *d. l. 63. vers. cur autem his:* permittens enim eatenus alterum agere iudicatio consentire videtur *C. 25. x. de sentent. & re iudic.* necesse igitur ut hic sciverit quis, causam agi *d. l. 63. vers. scientibus l. 4. §. 4. de appel.* ubi absenti & sic ignoranti creditori nullum præjudicium debitor facere potest. Porro sententia unidicta & alteri nocebit, quando hujus jus pendet à jure ejus, qui egit, quo sublato, tollitur & jus posterioris v. c. quando testamentum in officiosum adversus heredes defendentes, nec collusoriè in necem libertatum & legatorum agentes fuerit pronunciatum, nec provocatum, hoc & legatariis præjudicat: legata enim ex testamento rescisso olim, nam hodiè propter *Novell. 115. c. 3. & auth. Ex causa. C. de liber. prætert.* testamentum per querelam in officiosi quo ad solam institutionem, per quam etiam solum peccatum existit, rescinditur & evacuatur, reliqua verò capitula nempe legata & fideicommissa salva
ma-

maneat, peti non poterant *l. 8. §. 16. ff. de inoffic. test.*
Zæf. de rejudic. n. 130. & 131. Perez. ad Cod. quib. res ju-
dic. non noc. n. 3. 5. & seqq. C. I. A. de rejud. th. 74.

LXIII. (4.) Producat actionem iudicati *l. 4. §. 3. ff. de rejudic. l. 3. §. 11. ff. de peculio & quamvis in l. 29. ff. de novat.* dicatur aliam causam esse novationis voluntariæ, aliam iudicii accepti, indeque quodammodo colligi possit, litis contestatione ut novatione necessaria, novam hanc actionem introduci, non tamen habet hunc sensum, ut ex ea quasi contractu hæc detur actio, sed demum subsequuta sententia seu iudicato *d. l. 3. §. 11. ff. de pecul.* ubi Ulpianus dicit, non originem iudicii spectandum, sed ipsam iudicati veluti obligationem, quam parit sententia condemnatione *vid. l. ult. C. de usur. rei iudic.* ibi: si enim novatur actione iudicati prior contractus. Quæ tamen verba non ita intelligenda, quasi actio iudicati per sententiam introducta priorem actionem cum qualitatibus suis penitus tollat, nam prioris actionis qualitates, conditiones & commoda transcunt in actionem iudicati, hinc pignora, quorum ea est conditio, ut demum satisfactione solvantur *l. 16. §. 6. ff. de pignor.* etsi creditor debitorem iudicatum fecerit non liberantur *l. 13. §. 4. ff. de pignorib.* nec fideiussores, qui non litis exercitationis tantum, sed totius causæ accepti fuerint, reo condemnato liberantur *l. 8. §. 3. ff. de fideiuss. & mandat.* actor enim litis contestatione, subsequuta deinde sententiâ, conditionem suam non deteriorem, sed meliorem facit *l. 86. de R. J.* & hinc hæc novatio à Dd. Cumulativa, quod rei iudicatæ actionem augeat, dici consuevit *Bach. in not. ad Wesf. de novat. n. 3. Lit. C. ibiqz Habn. Zæf. ad ff. de novat. n. 6. 7. & 8.*

LXIV.

LXIV. (s.) Exceptionem tot. rei. ff. de except. rei
judic. ne enim modus litium multiplicatus summam at-
 que inextricabilē faciat difficultatem, maximè si diver-
 sa pronunciarentur, probabili ratione placuit singulis
 controversiis singulas actiones unumq; judicati finem
 sufficere: indeq; sententiam parere rei judicatæ excepti-
 onem frequens est *l. 6. ff. de except. rei judic.* Hæc au-
 tem exceptio cum sit juris, uti Dd. loquuntur, non facti,
 sive enim in rem, sive in personam in judicio fuerit a-
 ctum, nihilominus obligatio durat, & ipso jure de eadem
 re postea agi potest §. 5. *f. de Except.*, sequitur quod sen-
 tentia absolutoria priorem obligationem non tollat i-
 pso jure, huic enim sententiæ, vis extinguendi obligati-
 onem nullibi attributa reperitur, & judex sententiam
 absolutoriam dicendo, non hoc agit, ut obligationem
 tollat, sed ut id, quod in veritate sibi videtur, pronunciet,
 & quid juris declaret. *Zæf. ad ff. de Except. rei jud. n. 14.*
Hahn. ad Wes. ib. n. 1.

LXV. Effectus quarundam sententiarum etiam
 est, ut infamet *pr. J. de pœna remerc. litig.* sic per sententi-
 am inuritur infamia in publicis judiciis damnatis ca-
 lumniæ, prævaricationis, in privatis, furti, vi bonorum
 raptorum, injuriarum, de dolo *l. 1. ff. de his qui notant in-
 fam.* & in quibusdam contractibus, veluti mandati, de-
 positi, tutelæ, pro socio, quod in his de fide ruptâ agatur
l. 6. §. 7. ff. d. tit. & quamvis causa efficiens in genere sit
 factum turpe *l. 22. ff. eod.* tamen in specie est factum tur-
 pe & lex seu jus notans, notat autem jus vel mediatè vel
 immediatè, hoc modo per verba juris, cum tale quid no-
 toriè commissum est, quod nullâ judicis sententiâ exspe-
 ctatâ leges infamiâ notant, ut si quis in scenam quæstus
 G facien-

faciendi gratiã prodierit *l. 1. eod.* illo modo per sententiam judicis; hinc pendente judicio nondum infamis est, sed illo per sententiam absoluto. *l. 6. §. 1. eod. Nobiliss. Dn. D. Struve in Syntagm. jurispr. Exerc. 7. th. 18.*

LXVI. (7.) Denique effectus sententiarum est, quod pro veritate habeatur *l. 25. ff. de stat. homin. l. 107. de R. J.* omnia præsumantur legitimè esse facta *C. 16. x. de sentent. & re judic.* res desinat esse legitima, debitum fiat liquidum *l. 1. C. de condict. indeb.* & qui ejusmodi alii sunt sententiarum effectus, quos omnes enumerare nimis longum foret.

LXVII. Affinia sententiæ ratione litis decidendæ sunt jusjurandum *l. 2. l. 31. ff. de jurejurand.* maximum illud litium finiendarum remedium *l. 1. ff. eod.* transactio, cujus non minor autoritas, quam rei judicæ *l. 26. C. de trans.* Compromissum, quod ad similitudinem judiciorum redactum ad lites decidendas pertinere dicitur *in l. 1. ff. d. recept. qui arbit. receper. arbitrium, laudum, & si quæ sunt alia.*

LXIX. Tandem Contraria, quæ sententiæ maximè repugnant, inspicienda. Illa autem cum varia, principaliora tantum corronidis loco breviter adjiciemus. Quæ igitur sententiæ objici possunt, eorū (1.) est nullitas. Nullitas autem est remediū, quo ob vitium vel defectū s. transgressionem processus vel solennitatum, sententia nullius roboris ac momenti dicitur. *Emeric. à Rosb. in prax. civil. Tit. 72. n. 1.* quotiescunque enim in sententiæ formam impingitur, toties committitur nullitas, quam ratione sui gravaminis & præjudicii, quilibet vel principaliter i. e. distinctè & separatim, pro declaranda sententiæ nullitate coram iudice priori, vel appellatio-

nis

nis: vel incidenter, cum sc. principaliter de negotio principali, ac ita de reformatione sententiæ, incidenter de nullitate agitur, deducere potest. Interea autem quando causa nullitatis coram superiori intentatur, hic inferiorem nequit inhibere & executionem impedire, ob magnam rei judicatæ autoritatem, pro quâ tum quo ad justitiam, tum ad processum præsumitur *C. 13. in fin. extr. de sentent. & re judic. C. 16. in fin. eod.* nisi nullitas sit admodum notoria & in continenti probari possit *Wes. in parat. de re judic. n. 10. Rosb. d. tit. n. 33.* durat hoc remedium usque ad 30. annos. *Wes. dict. loc.* nisi statuto vel consuetudine tempus pro usu Reip. certum, ad deducendas nullitates sit præfixum: ut in Saxonia spatium 6. septimanarum. Durare autem hoc remedium 30. annis, tunc dicitur, si de nullitate agitur per modum actionis, secus si per modum exceptionis: tunc enim est perpetuum, secundum tritum illud axioma: quæ temporaria ad agendum, sunt perpetua ad excipiendum: *Perez. in Erotem. f. §. 10. de except. nisi & hæc exceptio ad certum tempus sit restricta. D. Hahn. ad Wes. n. 10.*

LXIX. (II.) Appellatio, cujus usus quàm sit frequens, quamque necessarius, nemo est, qui nesciat, quippe cum iniquitatem judicantium corrigat *l. 1. ff. de appellat.* definitur autem, quod sit remedium ordinarium, quo à minore iudice ad majorem *Novel. 23. c. 4. in pr.* ob gravamen ratione sententiæ subortum, provocatur, ut sententia corrigatur, ac in melius reformetur *l. 17. ff. de minoribus*, regulariter omnibus, quorum interest, seu per sententiam gravatis de omni causa, sive magna fuerit, sive exigua *l. 20. C. de appell.* nisi tamen causa infra legitimam appellandi quantitatem fuerit *l. 10. de appellat.*

Novel. 23. c. 3. omni que sententia sive definitivâ sive interlocutoria de jure Canonico *c. 1. c. 3. §. si vero vocatis de appellat. in 6. c. 2. de dolo & contuma. in 6. c. 12. ext. de appellat.* (de jure enim civili ab interlocutoriâ non appellatur *l. 36. C. de appellat.* nisi talis sit, quæ vim definitivæ habeat, *l. 39. prin. ff. de minoribus*, vel gravamen contineat ejusmodi, quod per appellationem à definitiva, tolli non queat) intra decendum, quod de momento in momentum currit *Nov. 23. c. 1.* modo appellans latam sententiam sciverit, *Gail. 1. obs. 39 n. 7.* & gravamen non sit continuum, eo enim casu tam diu appellare licet, quam diu gravamen durat *d. obs. n. 13.* tam de jure civili *d. Nov. 23. c. 1. auth. hodie. C. de appellat.* quam Canonico *c. 15 §. taliter. ext. de sent. & re judic.* & Saxonico *Nobilissimus, Ampliss. Consultiss. atque Excellentiss. Dn. D. Schröter disp. hujus Præses, Præceptor, Fautor ac Patronus omni honoris ac observantiæ cultu æternum suspiciendo in Colleg. quod quondam habuit practico c. 27. n. 1. competens l. 2. §. 1. ff. quomod. & quando appelland. l. 1. ff. de appellat. recip. l. 5. pr. & l. 14 pr. ff. de appellat. Emeric. à Rosb. in prax. civil. d. tit. n. 10. Nobiliss. Schnob in disp. jur. ad L. lib. ff. disp. ult. th. 2.*

LXX. (III.) Supplicatio, quod est remedium extraordinarium seu imploratio superioris, ad errorem facti circa judicatum proponendum, quod ob dignitatem & excellentiam eminentem judicis non licet retractare *Arn. de Reyg. in Exercit. pract. disp. 12. thes. 11. Emeric. à Rosb. tit. 76. n. 1.* Causa enim super quâ fundari debet, non ex sententiæ iniquitate, incivile enim esset, allegare iniquitatem ejus judicis, in quem propter eminentiam & justitiæ præsumptionem iniquitas cadere nequit, sed ex petitione veniæ, proprii erroris, non juris
sed

sed facti, vel ex dolo & circumventione adversarii assumenda erit. Non habet hoc remedium utpote extraordinarium locum, quando ordinarium appellationis competit, nec in causis, quibus de jure civili appellare non licet, juri enim contraria postulari non oportet *l. 2. l. 7. C. de precib. Imperat. offerend.* sed tantum quando ob eminentiam judicis appellare integrum non est *Arnold. de Reyg. d. D. sb. 12* Cum appellatione habet hoc commune, quod intra decem dies post sententiam sit offerenda, si offertur Consiliariis. Imperatori enim intra biennium supplicare licet *auth. qua supplicatio C. de precib. Imperat. offerend.* & hoc remedium est juris civilis, *uti tot. tit. C. de precib. Imperat. offerend.* planum facit.

LXXI. (IV.) Leuteratio, quæ ortum suum ex jure Saxonico ducit, indeque in iis provinciis, in quibus jus Saxonicum non obtinet, locum fere non habet, est remedium introductum ad hoc, ut declaratione sententiæ gravamina, errore forte, negligentiam vel imperitiã, tum partium litigantium, tum judicis illata, quæ aliàs per appellationem, magno negotio, tolli vix poterant, hac brevi sæpè manu, paucisque sumptibus reparentur ac revocentur; & dividitur in primam & secundam, quæ dicitur Ober Leuteratio: in aulis Electoris ac Principum Saxonie frequens, fieri autem debet ut appellatio intra decem dies, à tempore publicatæ sententiæ computandum, apud eundem judicem, qui sententiam tulit *Nobilissimus ac Consultiss. Dn. D. Schröter allegat. Colleg. prac. c. 20. pr.*

LXXII. (V.) Revisio actorum; & est remedium extraordinarium & extremum, quo iis, qui ex sententia Cameralium se læsos conqueruntur, per Commissarios

Imperatoris & statuum Imperii, ex benignitate quadam
& gratia succurritur, quibus alio beneficio subveniri
non poterat, *Arnold. de Reyg. Exercit. pract. disp. 13. th. 1.*
Revisio autem ab Electore Moguntino in scriptis peti-
ta, ex prioribus saltem actis, partibus enim aliquid novi
introducere non permittitur, fieri debet *Reyg. d. l. n. 8.*
Quanquam autem revisio hæc primitus contra Came-
ralium sententiam tantum concessa fuerit, passim ta-
men in judiciis inferioribus postea recepta fuit, ut Her-
vordix in patria mea, quando sc. summa, de quâ senten-
tia lata, non est appellabilis, sic & Mindæ Vermöge der
Mindischen Cankley und Gerichts Ordnung: *tit. 9. von*
Supplication und Revision der Sachen; verbis: Es soll auch
den Partheyen/und Unterthanen unbenommen seyn/ da sie
in Sachen von 300. Reichsche fl. davon nicht appellirt wer-
den mag / sich prægravirt, und beschwert zu seyn befinden/
solche ihre gravamina und Beschwerden/so aus erheblichen
Ursachen genommen / und die zu vorn in der Hauptsache
nicht ventilirt, angezogen und disputirt worden/ per viam
supplicationis innerhalb 10. Tagen nach ergangenen Ur-
theil so wider sie eröffnet worden/ einzubringē/ welche suppli-
cation in unser Cankley angenommen/ und per modum
revisionis ex iisdem actis entschieden/ und damit alle Weit-
läufftigkeit verbleiben möge / keinem Theile mehr als zwei
Sachschriften/ auffm Falle solches der Sachen Wichtig-
keit erforderte/ verstattet werden / und in diesem Punct dem
deputation. Abschiede de anno 1600. S. Es soll auch den
Unterthanen: allerdinges nachgelebet werden. Nob. Dn. D.
Hahn. in observat. ad Wes. n. 10.

LXXIII. (VI.) Denique est restitutio in integrum,
sic minores læsi contra sententiam causâ cognitâ in in-
tegrum

tegrum restituuntur *l. 10. §. ult. ff. de minorib.* etiam si per procuratorem legitimè ordinatum lis agitata sit *l. 4. C. si advers. rem judic.* vel per tutores & curatores fuerint defensi *l. 8. ff. d. restitut.* sive contra tutores vel curatores sit lata sententia, sive adversus ipsos minores quid fuerit statutum *l. 5. C. si. advers. rem judic.* Occasioneq; clausulæ generalis: Si qua justa causa mihi videbitur, in integrum restituam *l. 26. §. 9. ff. ex quibus caus. major.* nonnullis locis in genere contra quamvis sententiam, qua quis se læsum putat, instar alius remedii suspensivi, uti vocant, adhibetur remedium restitutionis in integrum *Excell. Dn. D. Struve in Syntag. jur civil. Exercit. 8 th. 80.* quemadmodum in Duc. Br & Lunab. Wolferb. & Kalenber. ex ordinat. provinc. tit. 66 §. Ober dist hanc obtinere testatur. *Nob. D. Hahn. in observat. ad W. s ex quib. caus. major. n. 10.* Et hæc sunt quæ quidem non pro materiæ hujus dignitate, sed temporis & chartæ angustia de sententiis dicenda constituera-

mus, eaque propter hic pedem firmamus:

DEO SIT LAUS ET GLORIA.

Errata.

Cum per incuriam thesis XI. sit omissa, eam brevissimè in calce adicere lubuit in hunc modum:

Th. XI. Illa, quæ in finibus interlocutoria simpliciter consistit & permanet, *Rosb allegat. tit n. 14 i. e.* per quam non finitur Judicis officium, nec definitur articulus aliquis substantialis, neque principaliter, neque per consequentiam. *Zæf. allegat n. 166.* In th. 8. lin. 4. post verbum *controversie* addatur vox *Principalis.* in thes. 12. lin. 0. post verba *non tamen* addatur vox *harum.* Quæ aliàs irrepsere errata, benevolus Lector pro suo candore commendabit.

Clariss.

*Clarissimo atque Erudito Dn. Doctorando, Fautori
atque Amico suo dilecto.*

Qui sese pavit Juris per dædala prata,
Est laudandus homo, laude vehendus homo,
SIRPSI, disquirens, quid sit *Sententia*, doctè,
Te laudo: Judex, ut puto, clarus eris.

ita grat.

PRÆSES.

O Sancta Fides, dic, ubi pavida delitescis?
Ubi simplicitas tartareis artibus exul?
Hei litigiorum rabies furens Erinny.
Hei judiciorum fera, pestilens charybdis.
Ehei remoras luminis atque Veritatis.
Ah Justitiæ tormina! væ foro bilingui!
Ultoris ubi flammea fulgetra Tonantis!
O horrida *sententia* mortis quæ futura
Nunc terreat omneis grave iudices malignos,
Themis Eusebien sic basiet nostra Reginam.
Et pax patriæ pia floreat per ævum!

*Clarissimo Dn. Candidato Amico suo fami-
liarissimo Imq, gratulatur*

Ahasverus Fritschius, J. U. C.
Illustr. Dn. Comitis Rudelst.
Schvartzb. stud. moderator.

F I N I S.

Jena, Diss., 1658

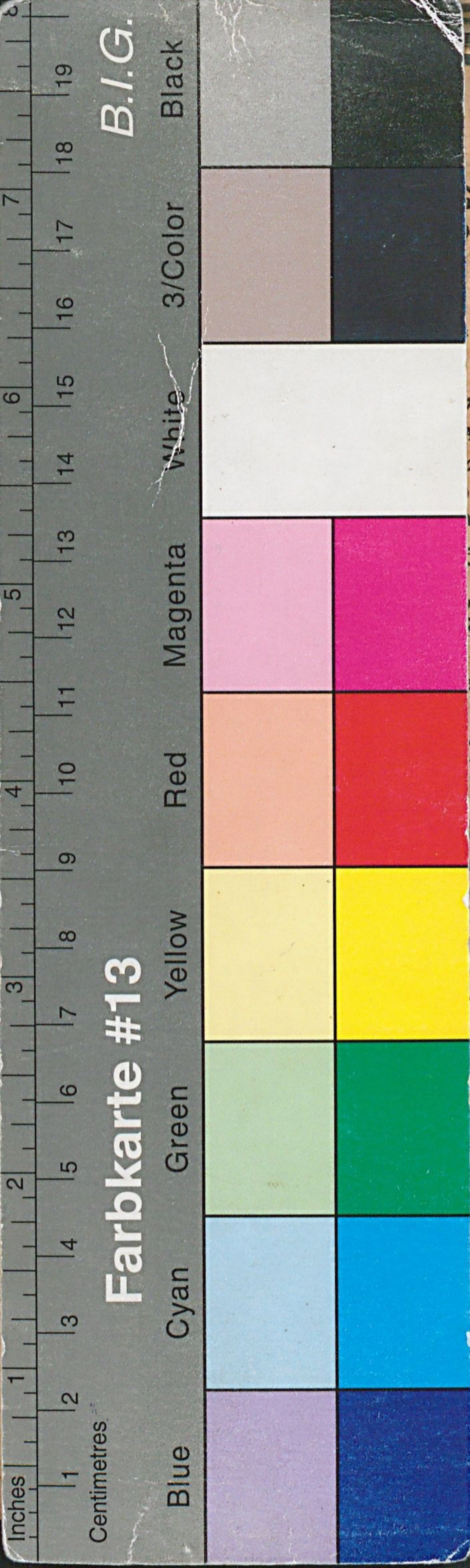
ULB Halle
004 518 705

3

f
5b

1658, 16

322

GURALIS JURIDICA

NTIIS,

16

ANTE GRATIA

o Principe ac Domino,

DO SENIORE,
e ac Montium, Landgravio

, Comite in Marcâ & Ravens-

Ravenstein, &c.

FICENTISSIMO,

AUTORITATE
simi Jctorum Ordinis in Illustri

rice Salanâ

I D E

R O

ltissimo atq; Excellentissimo

FRIDERICO

cessore hîc loci longè ce-

ravissimo, Curia Provincialis &

c. Patrono meo summo, Præceptore

cultu ætatem devenerando,

s, Privilegiis ac Honoribus Do-

e solenniter capessendis,

squisitioni submittit

R VORDIA WESTPHALUS,

Jctorum,

e Mlæ nostræ Vb/Læo. 1658

meridianis.

ANNIS NISI.

27.

